

KARELIA AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Hanne Nevalainen
Teija Simonen

”Harrastaminen on osa miun elämää!”
VIHKONEN KEHITYSVAMMAISTEN HARRASTAMISESTA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 6600

Tekijä(t)
Hanne Nevalainen, Teija Simonen

Nimeke
"Harrastaminen on osa miun elämää!" VIHKONEN KEHITYSVAMMAISTEN HARRASTAMISESTA

Toimeksiantaja
Valtakunnallisen vammaispalvelujen kehittämisen jatkohankkeen Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän osahanke

Tiivistelmä

Jokaisen ihmisen oikeus on harrastaa ja vaikuttaa siihen, mitä harrastaa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa väline, jolla voidaan kertoa kehitysvammaisten harrastamisesta harrastuspalvelujen järjestäjille. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja sen tuotoksena tehtiin vihkonen.

Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona Valtakunnallisen vammaispalvelujen kehittämisen jatkohankkeen Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän osahankkeelle. Tuotoksen suunnittelu aloitettiin keräämällä kokemuksia harrastusten järjestämisestä ja onnistumisesta Learning Cafe -menetelmällä. Tuotokseen kerättiin ryhmäkeskustelulla kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien kokemuksia harrastamisesta.

Tuotos sisältää tietoa kehitysvammaisuudesta, harrastamiseen liittyvistä tukipalveluista ja subjektiivisia kokemuksia harrastamisesta. Tuotos on hankkeen sivuilla vapaasti käytettävissä.

Jatkossa voisi tuottaa opaslehtisen esteettömyydestä harrastuspalvelujen järjestäjille. Lisäksi voisi kehittää toimintamallin esteettömään tiedottamiseen ja palvelusuunniteluun.

Kieli
suomi

Sivuja 38
Liitteet 6
Liitesivumäärä 17

Asiasanat
kehitysvammaisuus, harrastaminen, osallisuus, osallistuminen

THESIS
May 2013
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
(013) 260 6600

Author(s)
Hanne Nevalainen, Teija Simonen

Title
"Hobbies are a part of my life" – The Booklet about The Hobbies of Disabled

Commissioned by The pilot project of North Karelia conducted within a national project on Services for the Disabled

Abstract

Every human has a right to be engaged in a hobby and have an effect on their hobbies. The meaning of this thesis was to create equipment, which can share information about disabled people to organizer of hobbies. This thesis is functional and our purpose was to make a booklet.

This thesis was commissioned by the pilot project of North Karelia conducted within a national project on Services for the Disabled. Planning of the product started collecting experiences of organizing hobbies and the success of the Learning Café-method. Experiences were collected to product from disabled people service users in group discussion.

Product includes information about disability, problems in support services in hobbies and subjective experiences in hobbies. Product is freely available in projects home page.

In future it could be possible to produce a guide booklet about accessibility to providers of hobbies. Also developing method about accessibility briefing and service planning could be in list.

Language
Finnish

Pages 38
Appendices 6
Pages of Appendices 17

Keywords
Mental disapility, to be engage in a hobby, implication, participation

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1	Johdanto	5
2	Kehitysvammaisten osallistuminen ja osallisuus harrastamisessa	6
2.1	Kehitysvammaisuus	6
2.2	Osallisuus ja osallistuminen.....	7
2.3	Harrastaminen.....	8
2.4	Haasteita harrastamiseen osallistumisessa	9
3	Opinnäytetyön lähtökohdat	11
3.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	11
3.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	12
3.3	Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset.....	12
4	Opinnäytetyöprosessi	14
4.1	Lähtökohdat ja ideointi.....	14
4.2	Tiedonkeruumenetelmät.....	15
4.2.1	Learning Cafe	15
4.2.2	Ryhmäkeskustelu	17
4.2.3	Lauseentäydennys	18
4.3	Prosessin vaiheet	19
4.3.1	Learning Cafe -tilaisuus	19
4.3.2	Learning Cafe -aineiston käsittely ja hyödyntäminen.....	21
4.3.3	Idean kehittyminen ja kokemusten kerääminen	23
5	Vihkonen kehitysvammaisten harrastamisesta	25
5.1	Suunnittelu.....	25
5.2	Ulkoasu	26
5.3	Arviointi.....	26
5.4	Viimeistely ja julkaiseminen	27
5.5	Vihkosen kuvaus.....	28
6	Pohdinta	29
6.1	Yhteenveto.....	29
6.2	Prosessin arviointia	31
6.3	Oppimisprosessi	33
6.4	Jatkokehittämissideat.....	34
	Lähteet.....	36

Liitteet

Liite 1	Harrastusmahdollisuudet kaikille!
Liite 2	Kooste Harrastusmahdollisuudet kaikille -keskustelutilaisuudesta
Liite 3	Ryhmähaastattelun täydennettävät lauseet
Liite 4	"Harrastaminen on osa miun elämää!" – Vihkonen kehitysvammaisten harrastamisesta
Liite 5	Toimeksiantosopimus
Liite 6	Suostumus

1 Johdanto

Suomi allekirjoitti keväällä 2007 YK:n jäsenvaltioiden hyväksymän vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen, jossa taataan vammaisten ihmisten oikeus harrastaa samoja asioita kuin mitä muutkin ihmiset harrastavat (Ulkoasiainministeriö 2007). Harrastusmahdollisuuksien tulisi olla myös kaikkien saavutettavissa (Valtakunnallinen vammaispalveluhanke 2012). Vammaisilla ihmisillä tulisi olla mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, miten ja millaista harrastustoimintaa eri toimijat järjestävät (STM 2010, 70).

Osallisuuden yhtenä muotona on päätösoosallisuus, joka tarkoittaa sitä, että palvelujen käyttäjät pääsevät itse suoraan vaikuttamaan ja päättämään käyttämiensä palvelujen tuottamiseen ja toteuttamiseen liittyvissä asioissa (Kohonen & Tiala 2002, 5–7). Kuitenkin vammaisten ihmisten osallisuudessa on puutteita, sillä vammaisten ihmisten oma tahto ja mielipiteet eivät aina tule kuulluksi, jos heillä ei ole kykyä tai voimavaroja niiden itsenäiseen ilmaisuun (STM 2010, 34–35).

Tämän toiminnallisen opinnäytetyömme lähtökohtana oli se, että kehitysvammaisilla on yhdenvertainen oikeus osallistua ja olla osallisena kaikkeen harrastustoimintaan niin kuin muillakin ihmisillä. Toimeksiantajanamme oli Valtakunnallisen vammaispalvelujen kehittämisen jatkohankkeen Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän osahanke. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tehdä tuotos, joka toisi esiin kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien omia kokemuksia harrastamisesta.

Tuotoksemme kohderyhmänä oli harrastustoimintaa järjestävät tahot. Tuotoksen tavoitteena oli kannustaa ja innostaa näitä tahoja pohtimaan toimintansa järjestämistä myös kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien näkökulmasta. Tuotoksena teimme vihkosen, joka sisältää tietoa kehitysvammaisuudesta, harrastamiseen liittyvistä tukipalveluista ja subjektiivisia kokemuksia harrastamisesta.

Aluksi käsittelemme kehitysvammaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen sekä harrastamisen käsitteitä. Lisäksi pohdimme kehitysvammaisten kohtaamia haasteita harrastamiseen osallistumiselle. Kerromme opinnäytetyömme prosessin eri vaiheista ja tiedonkeruumenetelmistä, joita olemme käyttäneet. Kerromme myös tuotoksen tekoprosessista. Lopuksi paneudumme opinnäytetyöprosessimme arviointiin, omiin oppimiskokemuksiimme ja jatkokehittämissideoihin.

2 Kehitysvammaisten osallistuminen ja osallisuus harrastamisessa

2.1 Kehitysvammaisuus

Laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) määritellään vammaiseksi henkilö, jolla on pitkäaikaisia vaikeuksia selviytyä tavanomaisista elämän toiminnoista. Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) kehitysvammaiseksi luokitellaan henkilö, jolla kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisesti tai kehitysiässä sairauden, vian tai vamman vuoksi.

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä myös monella muulla tavalla. Pitkään kehitysvammaisuutta on määritelty vain lääketieteen näkökulmasta. Lääketieteellisessä näkökulmassa keskiössä on ollut erilaiset diagnoosit ja tautiluokitukset. WHO:n nykyään käytössä olevan tautiluokituksen mukaan kehitysvamma voidaan jakaa lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaan. Monet palvelut ja etuudet myönnetään edelleenkin lääketieteellisten diagnoosien perusteella. (Seppälä & Rajaniemi 2012a.)

Toinen tapa määritellä kehitysvammaisuutta on toimintakyvyn näkökulma. Toimintakyvyn näkökulmasta tarkastellaan yksilön elämänlaatua ja arjessa selviytymistä. Toimintakyvyn käsitteellä viitataan ihmisen mahdollisuuksiin ja edellytyksiin toimia eri tilanteissa. Haasteita syntyy silloin, kun ihmisen toimintakyky ja tilanteen vaatimukset eivät ole tasapainossa. Toimintakyky ei ole siis sama joka tilanteessa, vaan se on riippuvainen aina tilanteesta ja olosuhteista. Tämän

määritelmän mukaan ihminen määritellään siis vain tietyissä tilanteissa ja ympäristöissä vammaiseksi henkilöksi. (Seppälä & Rajaniemi 2012b.)

Nykyään kehitysvammaisuutta määritellään kuitenkin yhä enemmän sosiaalisesta näkökulmasta. Tällöin kehitysvammaisuutta tarkastellaan yksilön suhteena ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan. Vammaisuuden kokemusta tuottaa yhteiskunta, jota ei ole aina suunniteltu kaikille ihmisille sopivaksi. Yhteiskunnassa on vieläkin paljon rakenteellisia esteitä, ennakkoluuloja ja asenteita, jotka heikentävät kehitysvammaisten itsenäistä asemaa yhteiskunnassa. Kehitysvammaisten mahdollisuuksia rajoittavat usein myös heidän riippuvuutensa muista ihmisistä. Sosiaalisen näkökulman mukaan vammaisuus ei siis itsessään tuota haasteita, vaan yhteiskunta, joka ylläpitää riippuvuutta ja eriarvoisuutta lisääviä asenteita ja esteitä. (Seppälä & Rajaniemi 2012c.)

Ehkä tärkein näkökulma vammaisuuteen on kuitenkin se, miten vammainen itse määrittelee itsensä. Kaikki ihmiset, myös kehitysvammaiset, luovat käsityksen omasta itsestään elämän eri osa-alueiden kautta. Ihminen voi määritellä itseään esimerkiksi sukupuolen, ammatin, perhesuhteiden ja asumisen kautta. (Seppälä ja Rajaniemi 2012c.) Kehitysvammaisuus ei siis määrittele ihmistä kokonaan, vaan ihminen on aina myös paljon muuta. Jokaisella on aina myös vahvuuksia ja kykyjä, joiden löytymistä ja käyttämistä tulisi tukea. (Seppälä ja Rajaniemi 2012d.)

2.2 Osallisuus ja osallistuminen

Osallisuus ja osallistuminen määritellään eri tavalla, vaikka ne käsitteenä ovatkin hyvin lähekkäisiä. Osallistumisen käsitteen näkökulmasta katsottuna ihminen toimii subjektina. Osallistuja on aktiivinen toimija ja vaikuttaja. Osallistumiseen vaikuttaa niin oma kiinnostus osallistumiseen kuin myös erilaiset mahdollisuudet osallistumiselle. Osallisuuden käsite voidaan taas ymmärtää laajemmin. Osallisuus sisältää yleensä ajatuksen erilaisista rooleista. Osallisena voi esimerkiksi olla palvelujen käyttäjänä, kuntalaisena tai kansalaisena. Osallisuuden käsite ei siis painota samalla tavalla ihmisen aktiivisuutta kuin osallistumisen käsite. (Kohonen & Tiala 2002, 5–7.)

Osallisuutta voidaan määritellä myös tieto-, suunnittelu-, ja toimintaosallisuuden kautta. Tieto-osallisuus viittaa esimerkiksi palvelujen käyttäjien mahdollisuuksiin saada tietoa ja esittää omia näkemyksiä erilaisista asioista. Suunnitteluosallisuus tarkoittaa syvällisempää osallisuutta, jolloin palvelujen käyttäjä tai kuntalainen pääsee mukaan toiminnan suunnitteluun vuoropuhelussa toiminnan järjestäjän kanssa. Päätösosallisuus on käyttäjädemokratiaa eli palvelujen käyttäjät pääsevät itse suoraan vaikuttamaan ja päättämään esimerkiksi palvelujen tuottamiseen liittyvissä asioissa. Vahvinta osallisuutta on toimintaosallisuus, joka tarkoittaa kuntalaisten omia projekteja tai esimerkiksi talkootyötä, jossa kuntalaiset yhdessä tuottavat tai kehittävät jotakin palvelua tai toimintaa. (Kohonen & Tiala 2002, 5–7.)

Vammaisten ihmisten osallisuudessa on kuitenkin puutteita, vaikka yhteiskunnan tulisi tukea kansalaistensa osallisuuden toteutumista. Yhteiskunnallisessa toiminnassa vammaiset ihmiset ovat usein aliedustettuina, mikä heikentää heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa ja olla osallisina. Osallistuminen päätöksentekoon niin kunnallisella kuin myös valtakunnallisella tasolla tulisi taata myös vammaisille ihmisille. Vammaisilla ihmisillä on myös yhdenvertaiset oikeudet olla osallisena omaan yhteisöönsä ja osallistua sen toimintaan. Kuitenkin vammaisten ihmisten oma tahto ja mielipiteet eivät aina tule kuulluksi, jos heillä ei ole kykyjä tai voimavaroja niiden itsenäiseen ilmaisuun. Vammaisten ihmisten äänen kuuluville saamista tuleekin tukea juuri silloin. (STM 2010, 34–35.)

2.3 Harrastaminen

Metsämuuronen (1995, 21–23) määrittelee harrastuksen ”harrastuneisuuden kohdentumisena tiettyyn asiaan, lajiin, tekniikkaan, välineeseen tai osaluueeseen.” Harrastuneisuus voidaan taas käsittää harrastusta laajempänä käsitteenä. Harrastuneisuus tarkoittaa pitempi aikaista kiinnostusta harrastukseen, joka tyydyttää harrastajan omia tarpeita. Harrastus ja harrastuneisuus koetaan hyvinä asioina, jotka aiheuttavat toimijassa mielihyvää ja positiivisia tunnereaktioita. Harrastus ja harrastuneisuus vaativat yleensä harrastajaltaan toiminnallista, kognitiivista tai tunteisiin liittyvää aktiivisuutta.

Harrastaminen voidaan määritellä vapaa-ajan toiminnaksi, jota tehdään vapaaehtoisesti ja oman mielenkiinnon mukaan. Harrastaa voi yksin tai ryhmässä. (Janhunen 2007.) Esimerkiksi liikunnan harrastaminen vaikuttaa monella tapaa ihmisen toimintakykyyn ja hyvinvointiin riippumatta ihmisen vammasta. Liikunta ylläpitää fyysistä kuntoa ja helpottaa arjessa jaksamista. Mielekäs liikuntaharrastus edistää lisäksi psyykkistä hyvinvointia tuottamalla mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia. Harrastus voi myös lisätä sosiaalista toimintakykyä, sillä harrastuksissa tutustuu uusiin ihmisiin ja pääsee vuorovaikutukseen heidän kanssaan. Harrastuksen avulla voi saada kokemuksen siitä, että kuuluu yhteisöön ja yhteiskuntaan. (Suomen CP- liitto 2013.)

Myös erilaisten kulttuuriharrastusten harrastaminen parantaa ihmisen hyvinvointia. Itse termi kulttuuri viittaa monenlaisten harrastusten kuten elokuvien, kirjallisuuden, teatterin, musiikin, käsitöiden ja kuvataiteen tekemiseen tai siitä muulla tavalla nauttimiseen. Kulttuurin avulla voi ilmaista itseään ja kehittää vuorovaikutustaitojaan. Kulttuuri paljastaa usein ne asiat, jotka ovat elämässä tärkeimpiä. Kulttuurin harrastaminen liittyy ihmisiä myös yhteen, sillä nämä tärkeät asiat ovat useille meistä samankaltaisia. Kulttuurista nauttiminen tuottaa elämään myös merkitystä, elämyksiä ja virkistystä. (Von Branderburg 2008, 16–22.)

Harrastuksesta riippumatta harrastamisella on monenlaisia positiivisia vaikutuksia myös kehitysvammaisten ihmisten elämään. Varsinkin silloin, kun kehitysvammaisen ihminen ei käy töissä, harrastusten merkitys kasvaa. Harrastaminen tuo kehitysvammaisen ihmisen arkeen rytmiä, rutiineja ja mielekästä tekemistä. Tällöin harrastukset ovat merkittävä väylä luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Harrastukset kohentavat myös kehitysvammaisen ihmisen itsearvostusta ja luovat mahdollisuuden saada hyväksyntää ja tukea muilta ihmisiltä. (Eriksson 2008, 77, 95.)

2.4 Haasteita harrastamiseen osallistumisessa

Suomi allekirjoitti keväällä 2007 YK:n jäsenvaltioiden hyväksymän vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (Ulkoasiainministeriö 2007),

jossa painotetaan sitä, että vammaisilla ihmisillä on oikeus harrastaa aivan samoja asioita kuin muutkin ihmiset harrastavat. Vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet tulee olla samalla tavalla vammaisten ihmisten saavutettavissa kuin ne ovat muille ihmisille. (Valtakunnallinen vammaisneuvosto 2012.) Vammaisilla ihmisillä on oikeus myös olla vaikuttamassa siihen, miten vapaa-ajan palveluja käytännössä järjestetään. Vammaiset voivat toimia myös itse näiden palvelujen tuottajina kouluttautumalla ja työllistymällä esimerkiksi kulttuurin-, taiteen- tai liikunnanaloille. (STM 2010, 70.)

Kuitenkaan kaikilla ihmisillä ei käytännössä aina ole samanlaisia mahdollisuuksia harrastamiselle. Kehitysvammaisten harrastusmahdollisuudet rajoittuvat usein yksin tai kotona tapahtuviin harrastuksiin, jos heillä ei ole mahdollisuuksia saada riittävää tukea kodin ulkopuolella harrastamiseen. (Kehitysvammaliitto 2011.) Erilaisten tuen tarpeiden lisäksi haasteena ovat palvelujen riittävyys ja esteettömyyden kysymykset. Myös yhteiskunnassa vallassa olevat asenteet ja ennakkoluulot voivat heikentää kehitysvammaisten ihmisten osallistumista harrastustoimintaan. Näistä asioista kerromme seuraavaksi.

Varsinkin vaikeasti vammaisilla ihmisillä voi olla haasteita osallistua harrastustoimintaan itsenäisesti. Kuitenkin vaikeasti vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus saada henkilökohtainen avustaja harrastamisensa tueksi. (Kehitysvammaliitto 2011.) Henkilökohtaisen avun määrä määritellään aina yksilöllisesti riippuen ihmisen avuntarpeen määrästä. Henkilökohtaisen avun saaminen edellyttää sitä, että avunsaaja täyttää vaikeasti vammaisen ihmisen määritelmän, eli kaikille vammaisille ihmisille ei ole saatavilla henkilökohtaista avustajaa. (STM 2009.)

Harrastuspaikkaan pääsyä voi haitata myös se, että vammaisilla ihmisillä ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia valita tilanteeseen ja tarpeeseen sopivia liikennevälineitä. Kaikkia liikennevälineitä ei ole aina suunniteltu esteettömiksi. Myös vanhoissa asemarakennuksissa ei useinkaan ole ajateltu esteettömyyttä, jolloin itse liikennevälineeseen pääsy voi olla melkein mahdotonta. Liikennepalvelujen käyttöön ei ole myöskään saatavilla aina tarpeellista apua ja tukea. Tietoa liikennepalveluista ei aina ole tarpeeksi selkeästi saatavilla. (STM 2010, 41–42.)

Jos julkisten liikennepalvelujen käytön kanssa on haasteita, niin vaikeasti vammaisen henkilö voi saada kuljetuspalveluja harrastamiseen ja muuhun vapaa-ajan viettoon. Kuljetuspalveluja myönnetään kuitenkin yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Vammaisen ihminen voi saada vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa asiointiin ja virkistykseen. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987.)

Harrastukseen osallistumista voivat estää myös se, että kaikkea rakennettua ympäristöä ei ole suunniteltu aina esteettömäksi. Monissa rakennuksissa ovet ovat painavia, tilaa liikkumiseen on vähän ja opasteita ei ole tarpeeksi. Kaikissa rakennuksissa ei ole myöskään hissejä ja riittävää valaistusta. Esteelliset rakennukset eivät edistä vammaisten ihmisten yhdenvertaista osallisuutta toimia yhteiskunnassa. (STM 2010, 37–38.)

Kehitysvammaisten osallisuutta voi heikentää myös yhteiskunnan erilaiset asenteet ja ennakkoluulot. Vammaisen ihmisen kohtaaminen voi herättää monenlaisia tunteita. Erilaisuus voi herättää ihmisissä epävarmuutta ja jopa sääliä. Jos vammaista ihmistä itseään ei tunne, niin vammaisuutta voidaan pitää ihmisen hallitsevana piirteenä, jolloin ei nähdä ihmistä ja hänen persoonaansa vamman takana. Asenteet ja ennakkoluulot häviävät vasta kohtaamisen ja tutustumisen kautta. (Ihalainen & Kettunen 2007, 155.)

3 Opinnäytetyön lähtökohdat

3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Hanna Vilkka ja Tiina Airaksinen (2003, 9, 42) määrittelevät toiminnallisen opinnäytetyön yhdeksi tavaksi osoittaa oman alansa tietojen ja taitojen hallintaa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan tehdä tuotos, joka voi esimerkiksi olla opas, esite, ohjeistus, vihko tai kirja. Vilkan ja Airaksisen mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on muun muassa käytännössä ohjeistaa, opastaa ja järjeistää toimintaa. Toiminnallisen opinnäytetyön tulee yhdistää tähän

käytännön toteutukseen myös teoriaa, jolla perustellaan käytännön toiminnassa tehdyt valinnat.

Päätimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, sillä tiedonkeruun ja teoriaan tutustumisen aikana huomasimme, että kehitysvammaisten äänen kuuluville saaminen olisi tärkeää, jotta he pääsisivät osalliseksi harrastustoimintaan liittyvien päätösten teossa. Koimme, että vihkosella pystyisimme tekemään konkreettisesti näkyväksi kehitysvammaisten omia harrastamisen kokemuksia, toiveita ja kehittämistarpeita. Halusimme myös tehdä vihkosen yhdessä kehitysvammaisten kanssa, jotta he käytännössä pääsisivät osallistumaan ja vaikuttamaan siihen, mitä asioita vihkosella viestitetään harrastusten järjestäjille.

3.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoituksenamme oli tehdä vihkonen, joka toisi esiin kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien omaa ääntä harrastamisesta. Vihkosen painopisteenä oli tarkoitus olla kehitysvammaisten omat kokemukset harrastamisesta. Tarkoitus oli tehdä niin sanottu ”viestikapula” kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien ja harrastusten järjestäjien välille. Vihkosen tavoitteena oli kannustaa ja innostaa palveluntarjoajia miettimään harrastusten järjestämistä myös kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien näkökulmasta.

Vihkosen tavoitteena on myös lisätä sitä lukevien ihmisten tietoisuutta kehitysvammaisten saamista palveluista ja kehitysvammaisuudesta yleensä. Tavoitteenamme lähtökohta oli, että kehitysvammaisilla ihmisillä on yhdenvertainen oikeus osallistua ja olla osallisena kaikkeen harrastustoimintaan niin kuin muillakin ihmisillä. Tarkoituksenamme oli tehdä vihkonen yhdessä kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien kanssa.

3.3 Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset

Kehitysvammaisten harrastamisesta, sen merkityksestä ja kehittämistarpeista on tehty jonkin verran tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Yksi näistä tutkimuksista on Pohjois-Karjalan erityishuoltopiirin ja Sirpa Villbergin yhteistyönä tekemä julkai-

su *Selvitys kehitysvammaisten vapaa-ajan käytöstä Pohjois-Karjalassa*. Tämä tutkimus on vuodelta 1987, mutta sen esille nostamat teemat ovat edelleen monin tavoin samoja kuin myöhemmissä tutkimuksissa ja opinnäytetöissä. Selvityksessä muun muassa kerrotaan haastateltujen kehitysvammaisten toiveista päästä harrastamaan muutenkin kuin erityisryhmissä. (Villberg 1987, 1.)

Yksi meidän aiheeseemme liittyvä opinnäytetyö on Sari Tikan vuonna 2008 valmistunut opinnäytetyö *Arvollako eteenpäin? Kehitysvammaisten aikuisten vapaa-ajan toiminta Joensuussa*. Opinnäytetyön tuloksissa näkyy esimerkiksi kehitysvammaisten osallistumisen haasteet vapaa-ajan harrastuksiin. Tikan mukaan innostusta harrastamiseen löytyisi, mutta haasteena osallistumiselle on muun muassa tukihenkilöiden saatavuuden vaikeus, toiminnan järjestäjien yhteistyön puute ja palvelujen kehittämis- ja järjestämisvastuunottajien puuttuminen. (Tikka 2008, 42–45.)

Anne Ainasoja ja Niina Väisänen ovat tehneet vuonna 2011 opinnäytetyön nimeltä "Meidän suurin vammamme ovat sinun asenteesi". Tutkimuksessa käsitellään kehitysvammaisten kokemuksia osallisuuden toteutumisesta ja asenteiden vaikutusta osallisuuteen elämän eri osa-alueilla. Yhtenä käsiteltävänä teemana oli kehitysvammaisten osallisuus harrastustoiminnassa. Kohderyhmänä olivat nuoret kehitysvammaiset. Tästä opinnäytetyöstä selvisi, että kehitysvammaiset ihmiset toivovat monipuolisempia harrastusmahdollisuuksia ja he toivoivat pääsevänsä harrastamaan myös muiden kuin toisten kehitysvammaisten ihmisten kanssa.

Tutkimuksia ja opinnäytetöitä kehitysvammaisten harrastamisesta, sen merkityksestä ja kehittämistarpeista on siis tehty, mutta niissä nousseita tuloksia ei ole viety eteenpäin suoraan harrastustoimintaa järjestäville tahoille. Heihin ei ole pyritty vaikuttamaan, jotta he ottaisivat paremmin huomioon kehitysvammaisten tarpeet ja toiveet. Tämä juuri on meidän tarkoituksemme ja tavoitteemme omassa toiminnallisessa opinnäytetyössämme.

4 Opinnäytetyöprosessi

4.1 Lähtökohdat ja ideointi

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimi Valtakunnallinen vammaispalvelujen kehittämisen jatkohankkeen Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän osahanke. Hankkeen ensimmäisen osan aikana työntekijät olivat havainneet, etteivät kehitysvammaiset usein pääse mukaan osallistumaan palvelujen suunnitteluun. Työntekijät ajattelivat, että palveluita voitaisiin kehittää lisäämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedotusta palveluista.

Valtakunnallisen vammaispalvelujen kehittämisen jatkohanke toimii yhteistyössä useiden toimijoiden kanssa ja pyrkii kehittämään vammaispalvelurakennetta hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta edistäväksi. Lisäksi hanke kehittää osamista uusissa rakenteissa ja palveluissa. Hanke toimii Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelman alla. (Vammaispalveluhanke 2013a.) Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän osahankkeen tavoitteena on tukea kehittää muun muassa palvelurakenteita, -ohjausta sekä -suunnittelua (Vammaispalveluhanke 2013b).

Ideat ja ajatukset palveluiden kehittämisestä ja opinnäytetyöstämme jalostuivat keskusteluissamme toimeksiantajan kanssa. Ajattelimme, että olisi tärkeää rikkoa ennakkoluuloja ja mahdollistaa kehitysvammaisten ja palvelujen tuottajien kohtaaminen. Palvelut rajautuivat keskusteluissamme harrastuspalveluihin, sillä hankkeen työntekijöiden kokemus oli, etteivät kehitysvammaiset pääse osallistumaan harrastuksiin samalla tavalla, kuin muut ihmiset. Lisäksi harrastuspalvelujen kehittäminen liittyi hankkeen ensimmäisen osan tavoitteisiin kehittää yksilöllistä asumista. Mieluinen vapaa-aika ja harrastukset sekä osallistuminen tukevat arjen hyvinvointia ja näin ollen arjen sujumista. (Raijas 2008, 16; Vammaispalveluhanke 2010.)

Näistä lähtökohdista pohdimme toimeksiantajamme kanssa mahdollisuuksia lisätä tietoa harrastusten järjestäjien parissa. Ennen kuin aloimme suunnitella keinoja pidemmälle, halusimme selvittää kehitysvammaisten sekä heidän lä-

heistensä kokemuksia harrastamisesta ja tietää, millä tavalla harrastuksia tällä hetkellä järjestetään. Lisäksi halusimme selvittää, miten harrastusten järjestäjät kokevat kehitysvammaiset harrastajina. Toimeksiantajamme oli käyttänyt aiemmin Learning Cafe -menetelmää tarpeiden ja ajatusten kartoittamiseen onnistuneesti, joten päätimme käyttää sitä tässäkin. Learning Cafe -tilaisuuden jälkeen saimme ajatuksen luoda viestikapulan, jolla kehitysvammaiset saisivat omat ajatuksensa kuuluviin. Lisäksi harrastusten järjestäjät saisivat tietoa kehitysvammaisuudesta.

4.2 Tiedonkeruumenetelmät

4.2.1 Learning Cafe

Learning Cafe -menetelmän tarkoitus on saada aikaan vuorovaikutusta, ideoita ja uutta tietoa. Tarkoitus on, että Learning Cafe -tilaisuuteen osallistujat oppivat toisiltaan. Menetelmässä keskitytään teemoihin ja kysymyksiin, jotka ovat tilaisuuteen kokoontuneelle joukolle merkityksellisiä. Learning Cafe -tilaisuuden teemat ja kysymykset ovat sellaisia, joihin pyritään löytämään ratkaisuja ja uusia toimintaideoita. Menetelmä on tehokas ja tukee eri tahojen yhteisen toiminnan syntymistä. Aikaa itse Learning Cafe -tilaisuuteen ei mene kuin 1–2 tuntia. (Hassinen 2008, 59; Lahtinen & Virtainlahti 2011; Järvensivu, Nykänen, & Rajala 2010, 68–69.)

Learning Cafe -menetelmässä jakaudutaan noin 4–6 tai joidenkin ohjeiden mukaan jopa 10 hengen pöytäryhmiin. Jokaisessa pöydässä on niin kutsuttu ”pöytäliina”, johon on kirjattu teema tai kysymys, jota pöydässä on tarkoitus pohtia. Pöytäliina voi olla esimerkiksi suurikokoinen paperi. Pöytäliinaan voidaan kirjoittaa ideoita, piirtää tai kiinnittää muistilappuja. Kirjaaminen voidaan toteuttaa useilla tavoilla, joko niin, että kukin kirjoittaa omat ideansa tai niin, että jokaisessa pöydässä oleva puheenjohtaja kirjaa keskustelussa esiin tulleet ideat ja ajatukset. (Peltola 2012, 19; Hassinen 2008, 59; Lahtinen & Virtainlahti 2011.)

Puheenjohtajan tehtävä on edistää keskustelua ja pitää se aiheessa. Puheenjohtajan on oltava tarkkana, että kirjaa asiat niin kuin ryhmäläiset ovat ne tarkoittaneet (Suhonen 2012). Puheenjohtaja pysyy paikallaan koko tilaisuuden ajan, kun muu ryhmä vaihtaa pöytää tietyin väliajoin. Tilaisuuden johtaja seuraa aikaa ja ilmoittaa, milloin pöytää vaihdetaan. Sopiva aika riippuu tilaisuudesta ja osallistujamäärästä, joten suositukset vaihtelevat 5–30 minuutin välillä. Kun uusi seurue saapuu pöytään, puheenjohtaja esittelee edelliset ajatukset, joita pöydässä on syntynyt. Näin keskustelu jatkuu eteenpäin edellisen ryhmän ajatuksista ja ajatuksia päästään jalostamaan heti eteenpäin. (Hassinen 2008, 59–60; Lahtinen & Virtainlahti 2011.)

Ryhmät voivat jakaantua itsenäisesti. Silloin kukin valitsee, mistä pöydästä lähtee liikkeelle. Tämän jälkeen ryhmät voivat siirtyä seuraavaan pöytään kiinteänä ryhmänä tai jälleen hajaantua ja valita kukin uuden pöydän itsenäisesti. Toinen vaihtoehto on, että tilaisuuden järjestäjät jakavat ryhmät valmiiksi ennen tilaisuutta ja osallistujat ohjataan omiin ryhmiinsä ja aloituspöytiin. Tilaisuus voidaan järjestää myös niin, että jokainen valitsee esimerkiksi kolme teemaa, joihin he haluavat vastata ja käyvät vain näissä pöydissä. (Lahtinen & Virtainlahti 2011; Järvensivu, Nykänen, & Rajala 2010, 68; Peltola 2012, 18–19.)

Learning Cafe -tilaisuuden lopuksi jokainen ryhmä voi kertoa, millaisia ajatuksia tilaisuus herätti ja mitä ideoita jäi keskeisenä mieleen. Pöytien puheenjohtajat tai ryhmäläiset yhdessä tekevät yhteenvedon omien pöytiensä keskusteluista ja kertovat, millaisia teemoja kysymykset nostivat esiin. Tilaisuuden tuotoksena voi syntyä valmiita toiminta-ajatuksia tulevaisuuden varalle tai teemoja, joita lähde-tään työstämään tulevaisuudessa. Tilaisuudessa esiin tulleista ideoista ja ajatuksista tehdään kooste, joka toimitetaan kaikille osallistuneille tilaisuuden jälkeen. Näin jokainen voi hyödyntää tilaisuudessa syntynyttä tietoa omassa työssään tai arjessaan. (Lahtinen & Virtainlahti 2011; Peltola 2012, 19; Järvensivu, Nykänen, & Rajala 2010, 69, Suhonen 2012.)

Learning Cafe -menetelmän kysymyksien ja teemojen suunnitteluun on hyvä käyttää aikaa. Jukka Hassinen (2008, 60) on listannut kysymysten hyviä ominaisuuksia. Kysymysten on hyvä olla selkeitä ja helposti ymmärrettäviä. Kysy-

myksillä voidaan provosoida keskustelijoita ja tuoda esiin ajatuksia sekä oletuksia, joihin on helppo tarttua. Hyvät kysymykset tuovat lisäkysymyksiä sekä innostavat pohtimaan asiaa. Kysymyksillä voidaan avata uusia mahdollisuuksia ja pyrkiä hyödyllisiin ideoihin sekä reflektointiin. Lisäksi Hassisen tekstissä on esitelty kokemuksia Learning Cafe -menetelmästä ja niissä tulee esille, että laajat kysymykset toimivat menetelmässä paremmin, kuin tarkasti rajatut. (Hassinen 2008, 60–61.)

4.2.2 Ryhmäkeskustelu

Ryhmäkeskustelu toimii erityisesti, kun halutaan tietää syitä mielipiteille ja mahdollistaa syvällisten vastausten antaminen. Sitä voidaan käyttää myös, kun halutaan saada tietoon yksittäisiä mielipiteitä ja ajatuksia, kun jokainen osallistuja toimii oman elämänsä asiantuntijana. Ryhmäkeskustelussa keskeistä on vuorovaikutus ja keskustelun havainnointi. Keskustelijat saavat myös määrittää termejä itse, jolloin tiedonkerääjä voi tehdä havaintoja siitä, kuinka keskustelijat käsittävät asiat. (Heiskanen, Järvelä, Pulliainen, Saastamoinen & Timonen 2005, 193–194.)

Ryhmäkeskustelussa hyvä osallistujamäärä on 5–10 henkilöä ja puheenjohtaja. Siinä on tarkoituksena saada tietoa jostain tietystä asiasta keskustelemalla annetuista aiheista. Keskustelulle on hyvä varata aikaa puolesta tunnista kahteen tuntiin riippuen aiheesta ja osallistujista. Osallistujille voi myös jo aiemmin antaa käsiteltävät teemat, jotta he voivat tutustua niihin ja pohtia niitä valmiiksi ennen ryhmäkeskustelua. (Kuluttajatutkimuskeskus 2007.)

Ryhmäkeskustelu etenee puheenjohtajan johdolla. Hän esittää keskustelun kysymykset ja kysyy tarvittaessa keskustelun edetessä tarkentavia kysymyksiä. Puheenjohtajan tehtävänä on pitää keskustelu annetuissa aiheissa. Myös keskustelijat voivat esittää toisilleen kysymyksiä ja viedä keskustelua eteenpäin. Jos keskustelu etenee aiheessa, ei puheenjohtajan tarvitse puuttua siihen välttämättä ollenkaan. (Kuluttajatutkimuskeskus 2007; Räsänen 2009, 40–41.)

Ryhmäkeskustelu on nopea keino kerätä tietoa. Ryhmäkeskustelun etu on siinä, että siinä vastaaja voi kuvata omat ajatuksensa omin sanoin. Ryhmäkeskustelussa tieto tulee tutkijalle suorassa vuorovaikutuksessa ja se mahdollistaa tiedon keruun myös esimerkiksi lukutaidottomilta. (Räsänen 2009, 42.) Henrik Räsänen itse käyttää ryhmäkeskustelusta termejä focus group ja kohderyhmä (Räsänen 2009, 8, 39).

Ryhmäkeskustelun haasteena on, että puheenjohtajan on osattava tehtävänsä, jotta saatu aineisto vastaa tarvetta. Lisäksi haasteena on saada sopiva ryhmä samaan paikkaan, samaan aikaan, jotta ryhmäkeskustelu onnistuu. Ryhmäläisten kommentit voivat myös vaikuttaa toistensa kommentteihin ja mielipiteisiin, erityisesti jos joku ryhmän jäsenistä on hallitsevampi kuin toiset. (Heiskanen & ym. 2005, 194; Räsänen 2009, 41.)

4.2.3 Lauseentäydennys

Lauseentäydennys on menetelmänä haastattelua yksinkertaisempi muoto. Sen vahvuus on siinä, että sillä saa kerättyä konkreettisia kokemuksia. Lauseentäydennyksessä kohdehenkilöt täydentävät lauseita, jotka koskevat annettua teemaa. Esimerkiksi täydennettävää lausetta ”Minä harrastan...” voi täydentää omilla harrastuksilla, kuten ”Minä harrastan lenkkeilyä”. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2012.)

Lauseiden alkujen täytyy liittyä viitekehykseen. Niiden tarkoituksena on tuottaa tietoa asioihin, joista on tiedonkerääjälle hyötyä. Lauseiden alkujen on oltava selkeitä ja tarkkoja, jotta niitä ei pysty käsittämään monella tavalla. Lauseentäydennystä voidaan toteuttaa kaavakkeella tai keskustellen. Kaavakkeen on oltava napakka ja sen täyttämiseen täytyy olla selkeät ohjeet. Lauseentäydentämistä voidaan käyttää myös esimerkiksi vieraskielisten kanssa. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2012.)

4.3 Prosessin vaiheet

4.3.1 Learning Cafe -tilaisuus

Aloitimme Learning Cafe -menetelmään tutustumisen käymällä läpi teoriatietoa ja tutustumalla toimeksiantajamme aiemmin järjestämiin tilaisuuksiin, joissa oli käytetty kyseistä menetelmää. Tilaisuuden valmistelun aloitimme pohtimalla, millaisia teemoja tilaisuudessa olisi hyvä käsitellä. Koska lähtöajatuksena oli, että eri toimijoiden yhteistyö tukisi palvelujen kehittymistä ja tiedotusta, ajattelimme, että tilaisuuteen tulisi kutsua laajasti eri toimijoita ja asiantuntijoita. Päätimme, että tilaisuuteen kutsuttaisiin kehitysvammaisia sekä heidän läheisiään, harrastusten järjestäjiä, vammaispalvelujen työntekijöitä sekä kunnan päättäjiä.

Kysymyksiä pohtiessamme käytimme pohjana hankkeen aiemman tilaisuuden runkoa ja kysymyspohjaa. Teemoiksi muotoilimme hankkeen työntekijöiden kokemusten pohjalta harrastuspalvelujen hyvät puolet ja haasteet sekä palveluja edistävät ja estävät tekijät. Lisäksi yhtenä teemana oli pohtia, mitä itse voisi tehdä harrastuspalvelujen kehittämiseksi. Kysymykset halusimme esitellä tilaisuuteen kutsutuille jo kutsun saatekirjeessä (liite 1), jotta he pystyisivät pohtimaan niitä jo valmiiksi. Lisäksi ehdotimme, että osallistujat voisivat keskustella aiheista lähiyhteisönsä kanssa jo aiemmin. Näin he, jotka pääsisivät paikalle, voisivat kertoa myös muiden ajatuksia tilaisuudessa.

Tilaisuuden valmisteluun saimme apua sekä kunnalta, jossa tilaisuus järjestettiin, että vammaispalvelujen ja tukiliiton työntekijöiltä. Yhteistyökumppanit järjestivät meille tilan ja kahvitukset. Lisäksi yhteistyökumppanit auttoivat tiedottamisessa jakamalla tilaisuuden kutsua kehitysvammaisten koteihin ja kertomalla siitä vammaispalveluissa. Tilaisuuden järjestely ja toteutus tehtiin hyvin nopealla aikataululla, joten kaikki saatu apu oli todella tarpeen. Yhteistyötahot myös selvittivät, milloin tilaisuus olisi kunnan muiden tilaisuuksien kannalta järkevää järjestää.

Kun kutsut oli lähetetty sähköpostilla, otimme kutsuttuihin yhteyttä puhelimitse. Tavoitimme lähes kaikki kutsutut ja saimme puhelimesta kertoa tilaisuudesta

lisää. Tämä käytäntö oli hyvä, sillä osa kutsun saaneista koki, ettei tilaisuus koskenut heitä. Perusteluna oli resurssipula, minkä takia harrastusten järjestäjät kokivat, etteivät voineet järjestää harrastuspalveluita kehitysvammaisille. Puheluissa korostimme, ettei tilaisuus sido mihinkään, vaan ajatus on keskustella, ideoida ja herättää ajatuksia. Puhelujen ja toimeksiantajamme kokemusten perusteella kehotimme vielä tilaisuuden alkupuheessa osallistujia unohtamaan resurssit ja puhumaan sekä ideoimaan kuvitellen, että resurssit riittävät kaikkeen. Tämä toimi, sillä tilaisuudessa ei takerruttu puhumaan rahasta ja henkilöstöstä.

Learning Cafe -tilaisuuteen osallistui yhteensä 18 henkilöä. Tilaisuuden alussa toimeksiantajamme kertoi hankkeestaan ja tilaisuuden merkityksestä. Me kerroimme, mitä olemme tekemässä opinnäytetyöksemme ja miten tilaisuuden antia siinä käytetään. Kerroimme alussa, että keräämme tilaisuuden aikana nimilistaa heistä, jotka ovat myöhemmin halukkaita tulemaan tarvittaessa haastateltavaksi tai muuten mukaan opinnäytetyöhöemme. Meidän lisäksemme tilaisuuden alussa omista harrastuksistaan kertoi palvelujen käyttäjä, jota olimme pyytäneet valmistautumaan puheella. Lisäksi kävimme läpi, miten Learning Cafe -menetelmä tilaisuudessa toimii ja miten etenemme. Tutustuimme myös tilaisuuden teemoihin (liite 1).

Olimme jakaneet ilmoittautuneet osallistujat valmiiksi pöytäryhmiin ja tehneet pöytiin nimilaput. Näin varmistimme, että pöytäryhmissä oli sekä harrastusten järjestäjiä että käyttäjiä. Ryhmät olivat noin 4–5 hengen ryhmiä. Tilaisuuden Learning Cafe -osuus eteni niin, että puheenjohtajat vaihtoivat isojen vastauspapereiden kanssa pöydästä toiseen ja esitteli aina edellisen pöydän vastaukset keskustelun aluksi. Yksi puheenjohtajista seurasi aikaa, jota oli kysymystä kohden noin 10 minuuttia. Pöytiä meillä oli yhteensä viisi. Keskustelu oli vilkasta ja materiaalia tuli paljon. Viidennen ryhmän kohdalla puheenjohtajat kävivät läpi aiemmat vastaukset ja ryhmät valitsivat niistä keskeisimmät kolme asiaa (liite 2), jotka kävimme läpi keskustelun loppuksi kaikkien osallistujien kanssa. Tilaisuuden loppuksi kysyimme osallistujien halukkuutta osallistua tilaisuuden jatko-toimiin. Useat halusivat olla mukana kehittämässä palveluita jatkossa. Kaikesta

tilaisuudesta kerätystä materiaalista teimme koosteen (liite 2), joka lähetettiin kaikille tilaisuuteen kutsutuille.

4.3.2 Learning Cafe -aineiston käsittely ja hyödyntäminen

Learning Cafe -tilaisuuden jälkeen kävimme läpi kerättyä materiaalia. Kosimme kaikki vastaukset yhteen ja tulostimme ne. Tulostetut vastaukset leikkasimme osiin ja ryhmittelimme samaa asiaa käsittelevät vastaukset. Näin saimme koottua erilaisia teemoja vastauksista. Aineiston jaoin teemoihin asennetyö, palvelujen järjestäminen, tiedon lisääminen, fyysinen esteettömyys ja tukipalvelut, joita käsittelemme seuraavaksi.

Learning Cafe -tilaisuudessa koettiin tarpeelliseksi muuttaa asenteita sekä harrastusten järjestäjien, omaisten että kehitysvammaisten parissa. Vastaajat kokivat, ettei esimerkiksi seuroissa ja ryhmissä ymmärretä järjestää palveluita erilaisia tarpeita ja erilaisen toimintakyvyn omaaville ihmisille. Omaisten koettiin välitsevän välillä kehitysvammaisen puolesta, mitä tämä haluaa tai voi tehdä. Kehitysvammaisten taas kerrottiin joskus epäilevän omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan osallistua sekä pelkäävän, ettei heitä oteta vastaan.

Palvelujen järjestämisessä toivottiin eri tahojen, esimerkiksi kunnan ja kolmannen sektorin, välistä yhteistyötä suunnittelussa ja toteuttamisessa. Toivottiin sekä erityisryhmiä että sekaryhmiä ja mahdollisuutta osallistua mihin tahansa järjestettyyn toimintaan. Lisäksi toivottiin, että järjestettäisiin mahdollisuus tutustua erilaisiin harrastuksiin. Tärkeäksi koettiin niiden harrastusten kehittäminen, joita todella halutaan ja kyetään harrastamaan. Näihin liittyen toivottiin tiedon lisäämistä puolin ja toisin. Toivottiin yhteistä keskustelua jo suunnitteluvaiheessa harrastusten järjestäjien ja käyttäjien välille. Lisäksi koettiin, että tiedottamisessa on kehitettävää. Tiedottamista toivottiin selkokielellä, kootusti ja muutenkin kuin netissä. Tilaisuudessa keskusteltiin harrastustoiminnan työntekijöiden ammattitaidon lisäämisestä. Jos ohjaaja tai esimerkiksi uimahallin henkilökunta tietäisi enemmän kehitysvammaisuudesta, olisi kehitysvammaisen helpompi osallistua. Joskus harrastamisen mahdollistaisi se, että työntekijä kävisi autta-

massa uimapuvun päälle, kun kehitysvammaisen muuten pärjäisi uimahallissa itsenäisesti.

Fyysisessä esteettömyydessä nähtiin kehitettävää. Harrastukset saattoivat sijaita kaukana tai tilat ja tilaisuudet olla fyysisesti esteellisiä. Kaivattiin opastusta välineiden käyttämiseen ja tietoa tiloista, jotta pystyttäisiin harrastamaan turvallisesti. Lisäksi tilaisuudessa kerrottiin, että tukipalveluita kaivataan lisää. Kaivattiin enemmän työntekijöitä harrastuspaikkoihin, henkilökohtaisia avustajia kunnalta, enemmän kuljetuspalvelun kyytejä harrastamista varten sekä lisää tukihenkilöitä. Osa koki, että palvelut olivat nyt kohdallaan, osan mielestä niissä oli paljon kehitettävää. Tilaisuudessa ehdotettiin, että pistettäisiin pystyyn henkilökohtaisen avustajan vuokrauspalvelu, mistä saisi varattua avustajan tarvittavaksi ajaksi. Lisäksi kaivattiin kunnalta tukea siihen työhön, mitä läheiset tekevät yhdessä kehitysvammaisten harrastamisen eteen.

Koska teemat liittyivät vahvasti toisiinsa ja olivat kaikki hyvin keskeisiä kehitysvammaisten harrastamisen kannalta, valitsimme niistä useita opinnäytetyöhön ja tuotokseen. Keskeisimpiä teemoja mielestämme olivat asennetyö ja tiedon lisääminen, sillä nämä liittyivät useisiin kommentteihin tilaisuudessa. Tiedon lisäämistä kaivattiin jokaisen osalta, asenteita haluttiin muuttaa tietoa lisäämällä ja osallistuminen mahdollistaa tiedon saamisella. Näiden lisäksi tilaisuudessa kaivattiin keskustelun lisäämistä ja yhteistyön tekemistä sekä toiveiden kuulemista. Pohdimme näitä teemoja ja päätimme tehdä viestikapulan kehitysvammaisten ja harrastusten järjestäjien välille. Halusimme luoda välineen, jolla herätellä ajattelemaan asioita uudelta kantilta. Jalostimme ideaamme toimeksiantajamme kanssa ja päädyimme tekemään vihkosen, jossa on sekä kehitysvammaisten omia subjektiivisia kokemuksia harrastamisesta että tietoa kehitysvammaisten harrastamisesta.

Rajasimme työn teemoja niin, että keskityimme tiedon lisäämiseen harrastusten järjestäjien suunnalla. Ajatuksia heräsi myös tiedon jakamiseen kehitysvammaisille, mutta päädyimme siihen, että olisi tällä hetkellä tärkeää herättää harrastuspalvelujen järjestäjät kehittämään omaa toimintaansa ja tiedottamista. Lisäksi ajattelimme, että vihkonen on hyvä väline herätellä tekemään yhteistyötä eri

tahojen ja kehitysvammaisten välillä. Näin vihkonen olisi väline käsitellä sekä asennetyötä, tiedottamista että muistutella ihmisiä, että harrastaminen on meidän jokaisen oikeus.

4.3.3 Idean kehittyminen ja kokemusten kerääminen

Kun olimme päättäneet suunnata vihkosen harrastusten järjestäjille ja tuoda kehitysvammaisten ääntä heidän kuuluville, suunnittelimme, miten keräämme kehitysvammaisten kokemuksia. Listalla, jonka keräsimme halukkuudesta auttaa opinnäytetyössämme, oli kehitysvammaisia, jotka työskentelivät keskenään samassa paikassa. Päätimme ottaa heihin yhteyttä ja kerätä heidän avullaan harrastuskokemuksia ja -toiveita vihkosta varten. Näin saimme kokemuksia henkilöiltä, jotka asuivat erilaisissa paikoissa, sillä työtoiminnassa käy niin kotona kuin asumisyksiköissä asuvia kehitysvammaisia.

Valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi pienryhmäkeskusteluun, sillä ajattelimme, että osallistujille olisi helpompaa kertoa kokemuksiaan ja ajatuksiaan keskustelun omaisessa tilanteessa. Syynä oli myös se, ettemme voineet ennestään tietää, minkä tyyppisiä vastauksia osallistujat antavat. Halusimme myös mahdollistaa keskustelun aiheista, joita nousisi tiedon keruun yhteydessä osallistujilta. Koska emme entuudestaan tieneet osallistujien toimintakykyä, toivoimme ryhmään maksimissaan viittä osallistujaa. Sovimme keskustelusta työtoiminnan työntekijöiden kanssa ja valmistauduimme tilaisuuteen pohtimalla aiheita.

Aiheet valitsimme Learning Cafe -tilaisuuden aineistosta. Ajattelimme, että olisi tärkeää kertoa aivan tavallisista harrastamiseen liittyvistä asioista, koska tilaisuudessa oli puhetta siitä, että usein harrastuspalvelujen järjestäjillä ei ollut lainkaan tietoa kehitysvammaisten toiveista ja tarpeista. Päätimme kysyä, mitä haastateltavat haluaisivat harrastaa ja mitä eivät. Halusimme myös kuulla lisää kokemuksia onnistuneista harrastuksista sekä jollain tavalla epäonnistuneista hetkistä. Halusimme myös kuulla, mitä harrastaminen heille merkitsee ja antaa. Esimerkkejä kokemuksista kerrottiin jonkin verran myös Learning Cafe -tilaisuudessa. Ajattelimme toimeksiantajamme kanssa, että näitä kokemuksia voisi tulla lisää ja että ne antaisivat harrastuspalvelujen järjestäjille konkreettista

tietoa enemmän, kuin pelkät tietopaketit osallisuudesta ja harrastamisen merkityksestä.

Lähetimme aiheet työtoimintaan jo ennen ryhmäkeskustelua, jotta työntekijät pystyivät käymään niitä läpi osallistujien kanssa. Toivoimme myös, että muutkin kuin keskusteluun osallistujat, voisivat pohtia kysymyksiä ja mahdollisesti kertoa niitä osallistujien välityksellä meille. Valmistelimme myös täydennettäviä lauseita keskustelun tueksi (liite 3). Otimme vielä juuri ennen tilaisuutta yhteyttä työtoimintaan ja saimme kuulla, että kaikki työtoiminnassa sinä päivänä paikalla olevat osallistuvat haastatteluun eli osallistujia olisi enemmän kuin olimme ajatelleet. Olimme varautuneet muutoksiin ja otimme käyttöömmme toisen suunnitelmamme ja pyysimme, että työntekijät olisivat haastattelussa apunamme.

Ryhmäkeskusteluun osallistui 15 kehitysvammaista sekä kaksi työntekijää. Aluksi vaihdoimme vapaasti kuulumisia koko ryhmän kanssa, sillä osan olimme tavanneet jo Learning Cafe -tilaisuudessa. Lisäksi kerroimme, että tässä tapauksessa tarkoitimme harrastamisella ohjattua harrastamista yksin tai ryhmässä ja muuta kodin ulkopuolella tapahtuvaa harrastamista. Jakauduimme neljään ryhmään ja käytimme keskustelussa apuna isoja papereita, joihin olimme kirjanneet teemat ja jatkettavat lauseet valmiiksi. Työntekijät ohjasivat keskustelua kahdessa ryhmässä. Keskustelu eteni yksi aihe kerrallaan ja keskustelua käytiin noin kymmenen minuuttia per aihe. Ilmoitimme aina työntekijöille, missä vaiheessa he voivat ottaa seuraavan paperin käsittelyyn.

Ryhmäkeskustelu meni paremmin kuin olimme odottaneet. Jokainen ryhmä tuotti paljon aineistoa ja kertoi laajasti kokemuksistaan. Harrastuskokemuksia tuli kattavasti ja sekä hyviä että huonoja kokemuksia tuli monenlaisista tilanteista. Huonoiksi kokemuksiksi nimettiin esimerkiksi suosikkijoukkueen häviäminen pelissä tai harrastuksen peruuntuminen, kun vanhempi ei ollut päässyt lähtemään mukaan. Harrastaminen tuotti haastateltaville muun muassa iloa elämään ja vastapainoa työlle.

Keskustelun lopuksi sovimme vielä työtoiminnan kanssa, että tulemme ohjaamaan maalaustuokion, jonka yhteydessä voimme kysellä tarvittaessa lisää. Ai-

neisto oli kuitenkin niin kattava, ettemme kyselleet seuraavalla kerralla enää harrastamisesta. Ideoimme maalaamisen ohessa vihkosen nimeä ja eräs osallistuja ehdotti ajatusta ”Harrastaminen on osa miun elämää”. Maalaustuokion tuotoksia käytimme vihkosessa kuvituksena. Pysimme maalauksia ja piirustuksia tehneiltä kirjallisen suostumuksen (liite 6) käyttä heidän tuotoksiaan vihkosessa. Suostumuslomakkeella saimme myös luvan käyttää maalausten tekijöiden nimiä vihkosessa.

5 Vihkonen kehitysvammaisten harrastamisesta

5.1 Suunnittelu

Tuotoksemme suunnittelun aloitimme ideoimalla sen sisältöä. Kehitysvammaisten omien kokemusten lisäksi koimme tärkeäksi tiedon jakamisen. Koska Learning Cafe -tilaisuudessa oli ollut paljon puhetta tukipalveluista, päätimme kirjoittaa niistä vihkoseen. Osallistujat olivat kokeneet, että harrastuspaikoissa saatettiin olettaa, että kehitysvammaisella on henkilökohtainen avustaja tai tukihenkilö apuna, vaikka henkilökohtaisen avustajan saaminen ei ole kaikkien kehitysvammaisten subjektiivinen oikeus (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987), eikä tukihenkilöitä ole kokemuksen mukaan tarpeeksi saatavilla. Tilaisuudessa oli esitetty myös kuljetuspalvelut harrastamisen edellytykseksi, joten sekin valikoitui vihkosen tietopakettien aiheistoksi. Lisäksi koska tilaisuudessa useaan otteeseen toivottiin, että harrastuspaikoissa tiedettäisiin kehitysvammaisuudesta, päätimme, että vihkonen alkaa kehitysvammaisuuden määrittelemisestä. Suunnittelimme aluksi kirjoittavamme vihkoseen selkokieliisyydestä, osallisuudesta ja yhdenvertaisuudesta, mutta päätimme rajata tietopakettien aiheet palveluihin, jotta vihkosesta ei tulisi liian pitkä.

Vaikka vihkonen on suunnattu harrastusten järjestäjille, ajattelimme toimeksiantajamme kanssa, että todennäköisesti myös kehitysvammaiset tutustuvat vihkoseen. Tämän takia pohdimme, pitäisikö vihkonen tehdä selkokielellä. Ajattelimme, että vihkonen toimisi näin myös mallina selkokielen käyttämisestä tiedotta-

misessa. Myös Learning Cafe -tilaisuudessa tulleissa ajatuksissa oli selkokielen käyttäminen. Päädyimme lopulta kirjoittamaan vihkosen selkeästi ja napakasti, mutta emme suoranaisesti selkokielellä. Lisäksi halusimme, että vihkonen olisi sen muotoinen, että sitä voi tarvittaessa tulostaa tai painaa paperiseksi vihkokseksi. Ajattelimme, että jokainen voi lukea vihkosta siinä muodossa kuin itse haluaa.

5.2 Ulkoasu

Ensimmäisen version vihkosesta teimme huoneentaulu-ajatuksella, niin että käsiteltävät asiat olisivat esillä tapetoidulla seinällä. Valitsimme pohjaan vihreän värimaailman, koska vihreä koetaan rauhoittavana ja se kuvastaa uudistumista (Reid 2003, 26–27). Ensimmäinen tapettikuvio teki vihkosesta hieman liian juhallisen näköisen, kun aiheena ovat arkiset asiat. Pohdimme myös, oliko meillä oikeuksia kuvaan, jota taustana käytimme, joten kehitimme tätä versiota edelleen. Toisessa versiossa vaihdoimme vihkosen taustaksi Microsoft Officen omasta kuvavalikoimasta tapettikuvion, sillä näitä kuvia saa käyttää omissa asiakirjoissa (Microsoft Corporation 2010). Vihkonen oli kuitenkin tulostettuna todella rauhaton, vaikka siitä piti tulla selkeä ja rauhallinen. Taustana olevan tapettikuvion kasvikuviot hävittivät tekstiä näkyvistä ja sivuilla tuntui olevan liikaa katsottavaa.

Tämän jälkeen päädyimme jättämään huoneentaulu-ajatuksen taakse. Totesimme toimeksiantajamme kanssa, että tärkeintä on, että vihkonen on selkeä. Löysimme Microsoft Officen PowerPoint -ohjelmasta uuden pohjan, jonka päälle lähdimme tekemään vihkosta. Pohja on vaalean ruskea, säkkikangaskuvioinen ja siinä on haalea kasvin kuva. Koska pohja on lähes tasaisen värinen, teksti erottuu siitä hyvin ja kuvat näkyvät selvästi. Tähän pohjaan oli myös toimeksiantajamme tyytyväinen ja päätimme tehdä vihkosen siihen.

5.3 Arviointi

Halusimme vihkosesta kommentteja heiltä, joille vihkonen on suunnattu. Katsoimme Learning Cafe -tilaisuuteen osallistuneiden listasta, ketkä harrastusten

järjestäjistä olivat jättäneet yhteystietonsa opinnäytetyömme jatkotarpeita varten. Yhteystietoja oli kolme. Lähetimme vihkosen raakaversioiden heille ja pyysimme kertomaan ensikokemuksia vihkosesta. Kysyimme heiltä, mitä uutta tietoa vihkonen heille tuo, miten he uskovat vihkosen vaikuttavan ajatuksiin kehitysvammaisten harrastamisesta, miten vihkosen ulkoasu heistä toimii ja mitä he kaipaavat vihkoseen lisää.

Sähköpostiimme vastasi yksi harrastusten järjestäjä. Saimme hyviä kehittämisideoita vihkosestamme. Vastaaja kaipasi vihkoseen selkeämmin esille, kenelle se on suunnattu. Hän toivoi, että vihkosessa olisi tietoa, keneen ottaa yhteyttä ja kenelle tiedottaa palveluista. Vastaajalle oli ollut mielenkiintoista huomata, että kehitysvammaiset toivoivat aivan samoja harrastuksia kuin muutkin nuoret. Vastaaja koki, että usein ajatellaan, että kehitysvammaiset kaipaavat muun muassa tuolijumppaa. Vastaajan mielestä oli mielenkiintoista huomata, että harrastamisessa kehitysvammaiset kokivat tärkeäksi toisten ihmisten seuraa, sillä yleensä esimerkiksi liikunnanharrastajat kokevat tärkeäksi lahtumisen.

5.4 Viimeistely ja julkaiseminen

Prosessin aikana päätimme, ettei vihkosessa ole tarpeellista näkyä, missä se on tehty. Tähän päädyimme siksi, että vihkonen tehdään valtakunnallisen hankkeen osahankkeen toimeksiantona ja se jaetaan netissä kaikkien nähtäville. Vihkosen sisältämät asiat ovat varmasti huomion arvoisia ja yhtä lailla päteviä herättämään keskustelua myös muualla päin Suomea. Emme siis halunneet korostaa paikkakuntaa, jossa vihkonen on tehty. Tästä samasta syystä olemme poistaneet paikkakunnan nimen opinnäytetyömme liitteistä.

Vihkosta oikolukiessamme huomasimme silti, että paikkakunnan nimi oli karannut vihkoseen pariin otteeseen. Lisäksi vihkosen jo mennessä jatkokäsittelyyn, jouduimme vielä korjaamaan kirjoitusvirheitä ja lisäämään toimeksiantajamme logot. Lopullisen viimeistelyn vihkoselle teki Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän tiedottaja, joka valmisti vihkosen painoa varten. Meistä riippumattomista syistä vihkosen painaminen jäi kuitenkin myöhäiseen kevääseen, joten emme saaneet painettua versiota tarkasteltavaksemme

ennen opinnäytetyömme palautusta. Painamisen lisäksi vihkonen ja opinnäytetyömme julkaistaan toimeksiantajamme kotisivuilla hankkeen tuotoksina.

Vihkonen oli tarkoitus julkaista tilaisuudessa, jonka toimeksiantajamme järjesti jatkamaan Learning Cafe -tilaisuudessa alkanutta keskustelua. Tilaisuudessa oli tarkoitus esitellä myös sitä, miten muita palveluja on kehitetty. Tilaisuus jouduttiin perumaan. Tilaisuudessa olisimme esitelleet vihkosen ja prosessin sen takana, sekä jakaneet vihkosta paikalla olijoille. Tilaisuuteen oli kutsuttu harrastusten järjestäjiä. Suunnitelmien muuttumisen takia päätimme käydä viemässä vihkosen painettuna niille harrastusten järjestäjille, jotka alun perin kutsuimme Learning Cafe -tilaisuuteen ja niille tahoille, jotka auttoivat vihkosen tiedon keuruissa. Lisäksi lähetämme vihkosesta tietoa sähköisesti ja kehotamme jakamaan vihkosen linkkiä eteenpäin. Näitä pääsemme tekemään vasta touko- tai kesäkuussa, joten emme ehdi raportoida julkaisemisesta ja jakamisesta opinnäytetyömme raporttiin.

5.5 Vihkosen kuvaus

Toiminnallisen opinnäytetyöprosessimme tuotoksena syntyi vihkonen, joka on nimeltään ”Harrastaminen on osa miun elämää! – Vihkonen kehitysvammaisten harrastamisesta” (liite 4). Vihkonen on suunnattu harrastusten järjestäjille. Vihkosen tarkoitus on tuoda kehitysvammaisten omia ajatuksia harrastamisesta esiin ja tarjota tietoa tukipalveluista, jotka tukevat kehitysvammaisten harrastamista. Seuraavaksi esittelemme vihkosen ulkoasua ja sisältöä.

Vihkonen on A5-kokoinen ja se on suunniteltu niin, että sitä voi tarkastella sekä PDF-muotoisena että tulostettuna tai painettuna. Vihkosessa on kansineen 14 sivua. Etukannessa on vihkosen nimi sekä toimeksiantajamme logot. Vihkonen on tehty Microsoft Officen PowerPoint -ohjelman valmiiseen Soho-pohjaan ja siihen liittyvä kasvikuviokuva on kannessa koristeena. Sama kuvio näkyy vihkosen sivuilla haaleana taustassa. Vihkonen on sävyiltään punaruskea. Värit olivat pohjassa valmiina, eikä niiden valinnassa ole ollut taustalla mitään symboliikkaa. Tärkeintä oli, että teksti erottuu taustasta hyvin.

Vihkosen alussa on sisällysluettelo ja johdanto, missä kerrotaan kenelle vihkonen on suunnattu, miten se on tehty ja mikä sen tarkoitus on. Pääasiassa vihkonen sisältää kehitysvammaisten kokemuksia harrastamisesta. Kokemusten otsikoina ovat ”Harrastukseni”, ”Harrastamisen merkitys”, ”Merkittävät hetket” ja ”Toiveet”. Vihkosessa on lisäksi ehdotuksia, miten harrastuspalveluja ja -toimintaa voisi kehittää.

Vihkonen sisältää lyhyitä tietopaketteja, jotka ovat kolmessa eri kohdassa vihkosta. Tietopaketit on rajattu laatikoihin, jotta ne erottuvat hyvin kehitysvammaisten omista kokemuksista. Tietopakettien aiheina ovat henkilökohtainen apu, tukihenkilötoiminta ja kuljetuspalvelut. Vihkosen lopussa on kiitokset vihkonen tekoon osallistuneille. Vihkonen on kuvitettu kehitysvammaisten tekemillä harrastus-aiheisilla maalauksilla ja piirroksilla. Takakannessa on runo, joka on kirjoittajansa näkemys aiheesta harrastaminen.

6 Pohdinta

6.1 Yhteenveto

Learning Cafe -tilaisuuteen osallistuneiden kommentteissa on samoja teemoja ja haasteita kuin teoriassa. Kuten aiemmin kerroimme, harrastamisen pitäisi olla jokaisen oikeus ja yhteiskunnan toimintaa muuttamalla harrastamisen pitäisi onnistua jokaisen henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Harrastaminen ei kuitenkaan toteudu kaikilla niin hyvin kuin pitäisi. Kehitysvammaisten harrastamisessa tiedetään olevan esteitä, kuten fyysisten tilojen esteellisyys, tiedottamisen haasteet sekä asenneilmapiiri. Learning Cafe -tilaisuudessa kerrottiin selkeästi, ettei kaikki pääse harrastamaan, kuten haluaa ja mitä haluaa. Tilaisuudessa kerrottiin, että harrastustilat ovat portaiden tai pitkien matkojen päässä ja ettei henkilökunta osaa ottaa kehitysvammaista vastaan. Selväksi tuli myös, ettei tietoa harrastuksista ole aina kehitysvammaisten saatavilla.

Kehitysvammaisille tulisi mahdollistaa osallistuminen harrastusten suunnitteluun ja toteuttamiseen, mikä ei aina välttämättä onnistu (STM 2010, 70). Harrastus-

ten järjestäjät eivät aina tiedä, miten he voisivat ottaa kehitysvammaiset mukaan suunnitteluun tai edes tule ajatelleeksi sitä. Harrastusten käyttäjien osallistaminen voidaan myös nähdä liian isona haasteena ja resurssit riittämättöminä mahdollistamaan yhteisen suunnittelun. Learning Cafe -tilaisuudessa kerrottiin yhteisen suunnittelun puuttumisen seurauksista. Kun toimintaa ei suunnitella tarpeiden pohjalta, järjestetään kehitysvammaisille harrastustoimintaa, mihin he eivät edes halua tai mitä on jo tarpeeksi. Samaan aikaan harrastusten järjestäjät pohtivat, miksei ryhmiin osallistuta, kun niitä järjestetään.

Keräämämme aineiston mukaan keskeisiä keinoja kehittää kehitysvammaisten osallisuutta ja palvelujen onnistumista, olisi kehittää verkostoyhteistyötä ja tiedottamista. Jos tietoa jaettaisiin molemmin puolin, sekä kehitysvammaisilta harrastusten järjestäjille että harrastusten järjestäjiltä kehitysvammaisille, harrastuspalvelut todennäköisesti vastaisivat enemmän tarvetta ja niissä olisi enemmän osallistujia. Myös eri järjestäjien välinen yhteistyö ehkäisi samanaikaisia palveluja ja jonkin harrastuksen liikatarjontaa. Nyt koettiin haasteeksi myös tiedon löytäminen, kun jokainen harrastusten järjestäjä tiedotti palveluistaan omilla väylillään ja kehitysvammaisen pitäisi itse löytää kaikki eri tiedotusväylät. Verkostoyhteistyö mahdollistaisi eri palvelujen kokoamisen yhteen ja tiedottamisen tehokkaasti suoraan kehitysvammaisille.

Halusimme omalta osaltamme olla edistämässä kehitysvammaisten osallisuutta ja näyttää, että sen toteuttaminen on mahdollista. Mielestämme kehitysvammaisten kokemusten ja ajatusten keräämisessä ryhmäkeskustelu mahdollisti kuulluksi tulemisen. Ryhmäkeskustelun eduksi on nimetty mahdollisuus kerätä tietoa myös lukutaidottomilta ja se antaa keskustelijoille mahdollisuuden kertoa kokemuksiaan omin sanoin. Menetelmä oli tehokas keino ja kehitysvammaiset innostuivat kertomaan laajasti kokemuksistaan. Kokemusten keräämisen merkitys näkyi kommentissa, jonka saimme vihkosesta harrastusten järjestäjältä.

Harrastusten järjestäjän kommentissa näkyi, että oli hyvä kertoa kehitysvammaisten toiveista, mitä he haluavat harrastaa ja asioista, jotka ovat merkityksellisiä harrastuksessa. Koska emme ehdi kerätä enempää ajatuksia vihkosen sisällöstä ja sen herättämistä huomioista, olemme tyytyväisiä tähän kommenttiin.

Tämän arvion perusteella voimme ajatella, että vihkonen voi saavuttaa tavoitteita, joita sille asetimme. Sen tarkoitus on herätellä ajattelemaan kehitysvammaisten harrastamista uudelta kantilta ja lisätä ymmärrystä siitä, että kehitysvammainen on samanlainen harrastaja kuin muut ihmiset.

Toivottavasti vihkosen jakaminen vaikuttaa positiivisesti palvelujen kehittämiseen. Jo Learning Cafe -tilaisuuden jälkeen yksi osallistuneista harrastusten järjestäjistä kertoi meille kehittäneensä heidän toimintansa suunnittelua. He olivat keränneet kyselyllä kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien tarpeita ja toiveita harrastamisesta ja suunnitelleet kevään harrastuspalvelujaan kyselyn tulosten pohjalta. Mahdollisesti vihkonen auttaa myös muita ideoimaan uudelleen palvelujen suunnittelua ja toteuttamista. Ajatuksenamme on herätellä ihmiset ajattelemaan, että vaikka osallisuuden lisäämisessä on omat haasteensa, se on vaivan arvoista ja tärkeää.

6.2 Prosessin arviointia

Opinnäytetyömme prosessi oli hyvin monivaiheinen, ja ehkä juuri siksi niin opettavainen kokemus. Noin vuoden kestäneen prosessin aikana suunnitelmamme muuttuivat useaan otteeseen. Alussa suunnitelmanamme oli tehdä tutkimuksellinen opinnäytetyö kehitysvammaisten harrastamisen haasteista ja mahdollisuuksista. Meillä oli kuitenkin suuria haasteita rajata aihetta opinnäytetyöhön sopivaan kokoon. Pidimme myös kauan kiinni suunnitelmastamme tehdä tutkimuksellista opinnäytetyötä, sillä ennakkoluulonamme oli, että toiminnallinen opinnäytetyö olisi todella raskasta ja haastavaa toteuttaa. Toisin kuitenkin kävi, sillä päätettyämme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, monet aiempaan ideaan liittyvät haasteet katosivat ja löysimme taas uuden innostuksen opinnäytetyön tekemiseen. Olemme oppineet tästä sen, että uusille ideoille tulee olla avoin ja omia ideoita tulee pystyä pohtimaan kriittisestikin.

Yksi keskeinen osa-alue prosessissamme oli tuotoksen suunnittelu ja toteutus. Jouduimme pohtimaan monia asioita toteuttaessamme sitä. Pohdimme ulkoasun väriä ja asettelua, tekstin selkeyttä ja kuvitusta. Saimme myös hyviä vinkkejä harrastusten järjestäjältä siitä, miten vihkosta voitaisiin kehittää pa-

remmaksi. Vihkoseen olisi voinut lisätä esimerkiksi ohjeita harrastusten järjestäjille siihen, keneen voisi ottaa yhteyttä, jos haluaisi järjestää kehitysvammaisille harrastustoimintaa. Mukana olisi voinut olla myös linkkejä, joista olisi ollut mahdollista saada lisätietoa vihkosessa kerrotuista asioista. Emme kuitenkaan ehtineet muuttaa vihkosta, kun se piti yllättävien aikataulumuutosten takia lähettää jo painoon.

Mielestämme tärkeää olisi myös se, että vihkonen jäisi käyttöön ja sitä voisi tarpeen tullen päivittää yhä uudelleen. Tarkoituksemme oli kannustaa prosessissamme mukana olleita tahoja tähän, mutta emme valitettavasti saaneet siihen tilaisuutta. Alun perin suunnittelimme, että esittelisimme opinnäytetyötämme ja tuotostamme tiedonkeruussamme mukana olleille tahoille toimeksiantajamme järjestämässä tilaisuudessa. Tilaisuus jouduttiin kuitenkin perumaan. Toimitamme tuotoksemme kaikille mukana olleille tahoille sähköisenä tai paperisena versiona, joten heillä on mahdollisuus kehittää sitä eteenpäin, jos tarve niin vaatii.

Samaan aikaan kun olemme keränneet aineistoa tuotokseemme, olemme kirjoittaneet opinnäytetyön raporttia. Teoriaa olemme etsineet kirjoista, netistä ja toimeksiantajamme avulla. Teorian rajaaminen ja työhömmme liittyvien käsitteiden nimeäminen on ollut haastavaa. Pohdimme pitkään sitä, mitkä käsitteet kuvaisivat parhaiten työtämme. Kehitysvammaisuuden ja harrastamisen käsitteiden esittely olivat itsestään selviä valintoja meille. Pohdimme kuitenkin pitkään sitä, millä käsitteellä parhaiten kuvaisimme omaa näkökulmaamme ja lähtökohtaamme. Harkitsimme pitkään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsitteitä, mutta lopulta päädyimme käsitteisiin osallisuus ja osallistuminen. Valitsimme ne käsitteet, sillä koimme, että ne sisälsivät ajatuksen yhdenvertaisessa ja tasa-arvoisessa asemassa olevasta aktiivisesta toimijasta.

Teimme opinnäytetyön parityöskentelynä, mikä on ollut haastavaa, mutta myös antoisaa. Olemme yhdessä pohtineet ja toteuttaneet jokaisen vaiheen opinnäytetyössämme. Olemme kuitenkin käytännön syistä joutuneet jakamaan raportin eri osa-alueiden kirjoittamista, mikä onnistui kuitenkin melko luontevasti. Olemme koko prosessin aikana lukeneet toistemme tekstejä ja yhdessä sopineet tar-

vittavista muutoksista niihin. Alusta lähtien haasteena oli kuitenkin yhtenäisen tekstin luominen, sillä molemmilla meistä on oma tapansa kirjoittaa. Käytettävistä termeistä, aikamuodoista ja kirjoitustavasta tuli tämän takia sopia hyvin tarkasti.

Pitkään pohdimme myös sitä, mitä nimeä käyttäisimme opinnäytetyössämme kehitysvammaisista. Aluksi suunnittelimme käyttävämme termiä ”kehitysvammaisen palvelujen käyttäjä”, mutta se tuntui liian pitkältä termiltä käytettäväksi jatkuvasti. Päätimme siis käyttää lyhyempiä termejä ”palvelujen käyttäjä” ja ”kehitysvammaisen” rinnakkain ja kuhunkin tilanteeseen parhaiten sopivalla tavalla. Pohdimme myös pitkään sitä, miten ”palvelujen käyttäjä” kirjoitetaan oikeaoppisesti. Pohdimme vaihtoehtoja ”palveluiden käyttäjä” ja ”palvelun käyttäjä”.

Jos nyt aloittaisimme opinnäytetyön tekemisen aivan alusta, niin tekisimme varmasti monia asioita eri tavalla. Miettisimme varmasti jo heti alussa tarkemmin sitä, mikä on työmme tavoite ja tarkoitus. Pohtisimme myös avoimemmin eri vaihtoehtoja toteuttaa tavoitettamme. Yrittäisimme myös rajata aiheitamme jo aiemmin toteutettavissa olevaksi, sillä aiheen rajaaminen on ollut yksi työmme suurimmista haasteista. Vaikka työmme onkin ollut monivaiheinen ja paikoin haastava, niin silti se on ollut antoisa ja opettavainen. Ilman näitä monia mutkia matkan varrella, emme olisi nyt tässä.

6.3 Oppimisprosessi

Ennen päätöstämme tehdä toiminnallinen opinnäytetyö, emme tienneet sen teosta paljoakaan. Olemme oppineet esimerkiksi tuotoksen ja raportin yhteydestä, tuotoksen tekemisestä, teoreettisen viitekehyksen luomisesta ja prosessin kuvaamisesta toiminnallisessa opinnäytetyössä. Nämä kaikki asiat ovat hyvin erilaisia kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Olemme oppineetkin prosessin aikana myös tutkimuksellisen ja toiminnallisen opinnäytetyön eroja, sillä olemme joutuneet perehtymään molempien tekemiseen.

Opinnäytetyön tekeminen opetti meitä myös pohtimaan asioita eri näkökulmista, sillä teimme yhteistyötä hyvin monien eri tahojen kanssa. Pääsimme esimerkiksi

keskustelemaan harrastamiseen osallistumisen haasteista kehitysvammaisten, heidän läheistensä ja harrastusten järjestäjien kanssa. Keskusteluissa meille selkiytyi, miten monet asiat vaikuttavat siihen, että kehitysvammainen pääsee osallistumaan harrastuksiin. Ymmärsimme sen, että pelkästään harrastusmahdollisuuksien järjestäminen ei aina riitä, jos molemmin puolin on ennakkoluuloja ja jopa pelkoja toista osapuolta kohtaan. Tällöin tarvitaan lisää aitoa kohtaamista ja tiedon lisäämistä molemmin puolin.

Tiedonkeruun ja vihkosen teon aikana kohtasimme ja teimme yhteistyötä kehitysvammaisten ihmisten kanssa. Pääsimmekin pohtimaan sitä, miten loisisimme tasa-arvoisen ja vuorovaikutuksellisen suhteen heihin, vaikka osalla heistä oli puheentuottamisen kanssa haasteita. Jotkut kehitysvammaisista käyttivät tarvittaessa piirtämistä ja kirjoittamista puheentuottamisen apuna. Osa ei kuitenkaan halunnut osallistua tai muuten pystynyt osallistumaan keskusteluihin, mutta koimme kuitenkin tärkeäksi huomioida heidät yhtäläillä kuin muutkin mukana olijat. Koimme, että oli tärkeää, että he olivat mukana kuuntelemassa ja siten tietoisia keskusteltavista asioista.

Opinnäytetyön tekeminen opetti myös erilaisia käytännön taitoja, joiden hallinnasta on varmasti hyötyä tulevaisuudessa työelämässä. Kun järjestimme Learning Cafe -keskustelutilaisuuden yhdessä toimeksiantajamme kanssa, niin pääsimme kokemaan sen, mitä kaikkea tulee ottaa huomioon tällaista tilaisuutta järjestettäessä. Suunnittelimme yhdessä tilaisuuden runkoa, kutsukirjeitä ja aloituspuheenvuorojamme. Huolehdimme myös ilmoittautumisten vastaanotosta ja osallistujalistan laadinnasta. Pohdimme toimeksiantajamme kanssa myös esteettömyyden näkökulmia etsiessämme tilaisuuteen sopivaa tilaa. Opimme Learning Cafe -tilaisuudesta myös sen, miten tärkeää on testata menetelmässä käytettäviä kysymyksiä etukäteen. Saimme tilaisuuden aikana palautetta siitä, että osa kysymyksistä oli keskenään hyvin samankaltaisia.

6.4 Jatkokehittämisideat

Tässä opinnäytetyössä on viestitetty kehitysvammaisten toiveita ja kokemuksia harrastamisesta harrastusten järjestäjille. Seuraava askel voisi olla harrastusten

järjestäjien tukeminen siinä, miten he käytännössä voisivat järjestää harrastuksia, joihin myös kehitysvammaiset ihmiset pääsisivät mukaan. Opinnäytetyönä voisi tehdä esimerkiksi oppaan siitä, mitä asioita harrastusten järjestäjän tulisi ottaa huomioon järjestäessään kaikille avointa toimintaa. Näkökulmana voisi olla esimerkiksi esteettömyyden ja tiedon saannin haasteiden ratkaiseminen, joita tässäkin opinnäytetyössä on käsitelty.

Toiminnallisena opinnäytetyönä voisi suunnitella myös toimintamallia, joka mahdollistaisi kehitysvammaisten pääsemisen mukaan harrastustoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tärkeätä olisi, että kehitysvammaiset ja harrastusten järjestäjät kohtaisivat entistä enemmän ja voisivat yhdessä miettiä, miten harrastuksia tulisi jatkossa toteuttaa. Opinnäytetyönprosessin aikana saimme kuulla myös tarpeesta kehittää läheisyhteistyötä. Tämä tarkoittaisi sitä, että niin kehitysvammaisten läheiset kuin myös fyysisesti lähellä asuvat, olisivat mukana edistämässä kehitysvammaisten osallisuutta harrastamiseen. Esimerkiksi kehitysvammaisen naapuri voisi lähteä yhdessä kehitysvammaisen kanssa kalastusretkelle, jos molemmat sattuisivat pitämään kalastamisesta. Samalla kuulu vammattomien ja vammaisten ihmisten välillä pienenisi aidon kohtaamisen myötä. Opinnäytetyön avulla voitaisiin suunnitella toimintamallia, joka tutkisi tällaisen yhteistyön kehittämistä.

Lähteet

- Ainasoja, A ja Väisänen, N. 2011. Meidän suurin vammamme ovat sinun asenteesi: kehitysvammaisten kokemuksia osallisuuden toteutumisesta. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot: vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Anjalankoski: SOLVER palvelut oy.
- Hassinen, J. 2008. Partus ideointimenetelmiä – työkalulaatikko ideanikkareille. 59–61. <http://www.jelli.fi/lataukset/2011/05/5.27-Ideointimenetelmi%C3%A4-ja-ty%C3%B6kaluja-ideanikkareille.pdf>. Partus Oy. 15.10.2012.
- Heiskanen, E., Järvelä, K., Pulliainen, A., Saastamoinen, M. & Timonen P. 2005. Kuluttajat äänessä! – Kokemuksia ryhmäkeskustelusta Kuluttajatutkimuskeskuksen toiminnassa. Teoksessa Leskinen, J., Hallman, H., Isoniemi, M., Perälä, L., Pohjoisaho, T. & Pylvänäinen, E. (toim.) Vox congregatoris – Kuluttajan ääni. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2005. Kerava: Savion Kirjapaino Oy, 193–194.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2007. Turvaverkko vai trampoliini: sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY
- Janhunen, T. 2007. Harrastaminen tuottaa mielihyvää. Artikkelilehdessä Sinut.fi- nuortenlehti. http://www.sinut.fi/lehdet/lehti_03_07/muutartikkelit_juttu_1.html. 28.3.2013
- Järvensivu, T., Nykänen, K. & Rajala, R. 2010. Verkostojohtamisen opas – Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Aalto-yliopiston kauppa- korkeakoulu: Opas.
- Kehitysvammaliitto. 2011. Vapaa-aika. <http://verneri.net/yleis/arki/vapaa-aika.html>. 30.3.2013
- Kohonen, K & Tiala, T. 2002. Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Helsinki: Art- Print Oy.
- Kuluttajatutkimuskeskus. 2007. Ryhmäkeskustelu. <http://www.juuseri.com/wp-content/uploads/2007/08/3-ryhmakeskustelu.pdf>. 9.2.2013.
- Lahtinen, P. & Virtainlahti, S. 2011. Learning Cafe -menetelmä johtamisen kehittämisen apuvälineenä. http://www.lpt.fi/tykes/methods_docs/learning_cafe_menetelmakortti.pdf. 15.10.2012.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987.
- Laurea-ammattikorkeakoulu. 2012. Lauseentäydennys. <http://www.multisensorisuus.fi/Lauseentaydennys>. 9.2.2013.
- Metsämuuronen, J. 1995. Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen: sitoutuminen, motivaatio ja coping. Teoreettinen tausta, rakenneanalyysi ja sitoutuminen. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Vantaa: TummaVuoren kirjapaino oy.

- Microsoft Corporation. 2010. Microsoft-ohjelmiston käyttöoikeussopimuksen ehdot.
- Peltola, L. 2012. Osaamisen johtamista tarralapuilta toimenkuviksi. Turun ammattikorkeakoulu: Opinnäytetyö.
- Raijas, A. 2008. Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen. Kuluttajatutkimuskeskus, työselosteita ja esitelmiä 110. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Reid, L. 2003. Terveyttä ja elinvoimaa väreistä – sopusointua kehoon ja mieleen. Kiina: Gummerus Kustannus Oy.
- Räsänen H. 2009. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät.
http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMK/koulutus/Ylempi_AMK_tutkinto/kudos/menetelmat/4_Kvalitatiiviset_tutkimusmenetelmaet.pdf. 9.2.2013.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2012a. Lääketieteellinen näkökulma.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/laaketieteellinen-nakokulma.html>. 17.3.2013
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2012b. Omien kokemusten näkökulma.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/sosiaalinen-nakokulma/omien-kokemusten-nakokulma.html>. 18.3.2013
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2012b. Toimintakyvyn näkökulma.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/toimintakyvyn-nakokulma.html>. 18.3.2013.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2012c. Sosiaalinen näkökulma.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/sosiaalinen-nakokulma.html>. 19.3.2013
- STM. 2009. Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien.
<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1418362>. 12.4.2013
- STM. 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010–2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf. 29.3.2013
- Suhonen, L. 2012. Palaveri. 4.10.2012.
- Suomen CP- liitto ry. 2013. Liikunnan merkitys.
http://www.cpliitto.fi/liiton_toiminta/liikuntatoiminta/esteeton_liikunta/liikunnan_merkitys.4.4.2013.
- Tikka, S. 2008. Arvollako eteenpäin? Kehitysvammaisten nuorten ja aikuisten vapaa-ajan toiminta Joensuussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Ulkoasiainministeriö 2007. Suomi allekirjoitti vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen.
<http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=88087&nodeid=15631&culture=fi-FI&contentlan=1>. 26.6.2012.
- Valtakunnallinen vammaisneuvosto. 2012. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä.
http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=79%3Avammaisia-tulee-kohdella-samalla-tavalla-kuin-muita-ihmisia-&catid=7&Itemid=8. 27.6.2012.
- Vammaispalveluhanke. 2010. Esite. Vammaispalveluhanke: Pohjois-Karjalan osahanke.

- Vammaispalveluhanke. 2013a. Vammaispalveluhanke 2:n esittely.
<http://vammaispalveluhanke.eteva.fi/16#.UXjiJWeRnTo>. 25.4.2013.
- Vammaispalveluhanke. 2013b. Pohjois-Karjalan osahanke.
<http://vammaispalveluhanke.eteva.fi/8#.UXjdmWeRnTo>. 25.4.2013.
- Vastaaja. 2013. Arviointipyyntö opinnäytetyön tuotoksesta. Email. hanne.nevalainen@edu.karelia.fi. 3.4.2013.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Villberg, S. 1987. Selvitys kehitysvammaisten vapaa-ajan käytöstä Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan erityishuoltoapiirin julkaisuja 2. Liperi: Honkalammen keskuslaitos.
- Von Branderburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Opetusministeriön julkaisuja.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf>. 4.4.2013.

HARRASTUSMAHDOLLISUUDET KAIKILLE!

Kaikilla on yhdenvertainen oikeus harrastaa ja viettää mielekästä vapaa-aikaa. Kuinka tämä onnistuu [REDACTED]?

Kutsumme Teidät

Kehitysvammaisten ja läheisten, palvelujen tuottajien ja päättäjien yhteiseen vuorovaikutukselliseen iltapäivään

kuuntelemaan, jakamaan kokemuksia, keskustelemaan, ideoimaan, innostumaan ja kehittämään jatkoaskeleita.

4.12.2012 klo 12.00-15.00

[REDACTED] kunnantalon valtuustosaliin
[REDACTED]

Tule mukaan vaikuttamaan ja kehittämään!

Ilmoittautumiset 28.11.2012 mennessä:

hanne.nevalainen@edu.pkamk.fi, p. [REDACTED]

Mukana tilaisuutta kansanne toteuttamassa:

Hanne Nevalainen
sosionomi-opiskelija
PKAMK

Teija Simonen
sosionomi-opiskelija
PKAMK

Leena Suhonen
kehittämissuunnittelija
Vammaispalveluhanke

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta. Olemme tekemässä opinnäytetyötä, jossa haluamme selvittää kehitysvammaisten ihmisten harrastamiseen liittyviä mahdollisuuksia ja esteitä [REDACTED]. Käsittelemme aihetta varsinkin nuorten ja nuorten aikuisten kehitysvammaisten näkökulmasta. Toimimme yhteistyössä Valtakunnallisen vammaispalveluhankkeen Pohjois-Karjalan osahankkeen kanssa.

Kutsumme Teidät **4.12. klo 12–15** [REDACTED] vuorovaikutukselliseen tilaisuuteen, jossa käsittelemme tähän teemaan liittyviä kysymyksiä. Tilaisuus on osa Kehitysvammaisten viikon ohjelmaa ja päällekkäisyyksien vuoksi tilaisuus on siirretty joulukuun neljänteen päivään. Tilaisuuden tuotoista käytämme opinnäytetyössämme, mutta kenenkään henkilötietoja ei tule näkymään työssämme.

Ennen tilaisuutta voitte keskustella yhteisössänne tilaisuudessa käsiteltävistä aiheista, jotka ovat:

- Mitkä ovat suurimmat pulmat yhdenvertaiselle harrastamiselle [REDACTED]?
- Mikä tällä hetkellä toimii hyvin kehitysvammaisten harrastustoiminnassa?
- Mitkä asiat estävät yhdenvertaisen harrastamisen?
- Mikä edistäisi yhdenvertaista harrastamista?
- Mitä voisit itse tehdä omassa asemassani eri tavalla niin, että toimintani edistäisi yhdenvertaista harrastamista?

Tilaisuudessa kysymme Teiltä myös sitä, olisitteko halukas osallistumaan vielä teemaan liittyviin lisähaastatteluihin, joita tulemme mahdollisesti tekemään jouluihin tammikuun aikana. Opinnäytetyömme tuloksista tiedotamme kaikille tilaisuuteen osallistuneille kevään 2013 aikana. Kutsua saa välittää heille, joita aihe mielenkiinnon koskettaa. Toivomme mukaan myös palveluiden käyttäjiä.

Toivomme mahdollisimman pikaista ilmoittautumista tilaisuuteen, mutta viimeistään 28.11 mennessä osoitteeseen hanne.nevalainen@edu.pkamk.fi tai p. 050 5954229

Ystävällisin terveisin

Hanne Nevalainen ja Teija Simonen

Sosionomi-opiskelijat, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Leena Suhonen

Kehittämissuunnittelija

Vammaispalveluhanke

Kooste Harrastusmahdollisuudet kaikille -keskustelutilaisuudesta

Suurimmat pulmat ja esteet yhdenvertaiselle harrastamiselle

Keskustelutilaisuudessa pohdimme yhdessä sitä, mitkä ovat suurimmat pulmat yhdenvertaiselle harrastamiselle ja mitkä asiat estävät yhdenvertaista harrastamista [REDACTED]. Suurimpina pulmina ja esteinä nähtiin tiedottamiseen, esteettömyyteen, ennakkoluuloihin, työntekijöiden ammattitaitoon, tuen saamiseen ja toimijoiden väliseen yhteistyöhön liittyvät haasteet ja ongelmakohdat.

Tilaisuudessa keskusteltiin esimerkiksi siitä, että fyysistä esteettömyyttä ei ole aina ajateltu jokaisessa harrastuspaikassa. [REDACTED] ei myöskään ole mahdollista harrastaa kaikkea, vaan harrastamaan pitää lähteä esimerkiksi Joensuuhun. Ongelmallista on myös se, että kaikille ei ole saatavilla kuljetuspalveluja ja henkilökohtaista apua harrastamiseen ja harrastuspaikkoihin pääsemiseen. Jotta harrastamaan pääsisi, pitäisi harrastuspaikan työntekijällä tai ohjaajalla olla myös riittävä ammattitaito erityistarpeiden huomioonottamiseen. Työntekijällä tulisi olla myös käytössä tarvittaessa tulkki, jos kommunikointi ei muuten onnistu. Ymmärtämisen haasteet nähtiinkin tilaisuudessa yhdeksi keskeiseksi haasteeksi. Pulmana nähtiin myös se, että kaikille avoimia ei-erityisryhmiä, joihin kehitysvammaisetkin voisivat osallistua, ei vaan ole tällä hetkellä [REDACTED]. Halua tällaisten ryhmien järjestämiseen kyllä keskustelijoista löytyi. Ongelmana pidettiin käytännön järjestämisen ongelmia ja sitä, miten harrastustoiminnasta voitaisiin saada kaikille sopivaa ja jokaisen tarpeet huomioivaa.

Keskustelutilaisuudessa keskeiseksi esteeksi yhdenvertaiselle harrastamiselle nousi myös käytännön yhteistyön puute, yhteisen tahtotilan puute asioiden muuttamiselle, toimijoiden kohtaamisen vähyys ja tiedottamisen haasteet. Keskustelimme esimerkiksi siitä, että yhteistyötä asumisyksikköjen ja palvelujen tarjoajien välillä on todella vähän tai paikoin ei ollenkaan. Molemminpuolisessa tiedottamisessa nähtiin myös kehittämiskohteita. Palveluntarjoajat eivät aina tiedä, minkälaisia tarpeita ja innostusta palvelun käyttäjillä voisi olla harrastamiseen, mutta toisaalta viesti siitä, millaisia harrastusmahdollisuuksia olisi tarjolla, ei löydy helposti perille kehitysvammaisille palvelujenkäyttäjille asti. Tieto harrastusmah-

dollisuuksista ei ole koottuna yhteen paikkaan, eikä se ole aina selkokielellä kirjoitettua. Tiedon löytäminen vaatii esimerkiksi tietokoneen käytön osaamista ja omaisten ja työntekijöiden aktiivisuutta. Ongelmana nähtiin myös se, että palvelunkäyttäjillä ei ole aina kokemusta erilaisista harrastusmahdollisuuksista, jolloin he eivät voi tietää, mitä asioita olisi mukava harrastaa.

Myös eri toimijoiden asenteet ja ennakkoluulot vaikuttavat keskustelijoiden mielestä yhdenvertaisen harrastamisen toteutumiseen. Molemminpuolisesti voi olla erilaisia ennakkoluuloja toista osapuolta kohtaan. Kehitysvammaiset palvelunkäyttäjät eivät välttämättä aina uskalla ja halua osallistua niin sanottuihin ei-erityisryhmiin ennakkoluulojen pelon tai muun syyn takia. Palveluntarjoajilla ja muilla toimijoilla voi olla taas ennakkoluuloja kehitysvammaisen palvelunkäyttäjän kohtaamista kohtaan ja epäilystä omaa osaamista kohtaan tällaisessa tilanteessa. Myös omaisilla voi olla negatiivisia asenteita uusia harrastuksia kohtaan, sillä aina ei uskota siihen, että kehitysvammaisen todella kykenee osallistumaan kaikenlaiseen toimintaan.

Yhdenvertaista harrastamista edistävät ja harrastamisessa tällä hetkellä toimivat asiat

Tilaisuudessa keskusteltiin myös siitä, mikä toimii tällä hetkellä hyvin kehitysvammaisten harrastustoiminnassa. Tuloksiksi nousi, että musiikkiharrastuksiin ja erilaisiin liikuntaharrastuksiin (koripallo, keilaaminen, uinti, jääkiekon katsominen) ollaan tyytyväisiä, kuten myös kansalaisopiston ryhmiin. Heräsi kuitenkin kysymys siitä, ovatko harrastukset kaikille mahdollisia ja onko niitä riittävästi. Erityisesti toimivaksi koettiin työtoiminnan ja asumisyksiköiden kautta järjestetyt harrastukset ja kunnan soveltavan liikunnan ryhmä. Lisäksi toimivaksi listattiin muut harrastukset, kuten leipominen ja maataloustyöt ja urheiluseurojen sekaryhmät ja muussa seuratoiminnassa mukana oleminen mahdollisuuksien mukaan.

Tiedottaminen nousi keskeiseksi osaksi harrastamisen mahdollistumista ja siihen kaivattiin selkeyttä. Kunnan ja kolmannen sektorin harrastuksista ja kulttuuriharrastuksista kaivattiin parempaa tiedottamista. Myös harrastamiseen liittyvät tukipalvelut koettiin olevan kohtalaisesti järjestetty. Avustajatoiminnan koettiin parantuneet, mutta kuljetuspalveluiden riittävyys oli nostettu esiin. Myös tukihenkilötoimintaa kaivattiin lisää.

Yhtenä keskustelutilaisuuden teemana oli lisäksi kysymys siitä, mikä ja mitkä asiat edistäisivät yhdenvertaista harrastamista. Tämä kysymys nosti samankaltaisia asioita esiin, kuin jo toimivat asiat, mutta myös kehitettävää. Merkittäväksi koettiin, että harrastusvalikoiman pitäisi olla monipuolinen ja harrastustoimintaa tulisi järjestää sekä erityis- että sekaryhmissä ja eritasoisina ryhminä. Yhdenvertaista harrastamista tukisi harrastusten tuominen lähelle, ohjaajien riittävyys ja harrastuspaikkojen fyysinen esteettömyys.

Tukipalveluissa koettiin olevan kehittämisen varaa, kun henkilökohtaisia avustajia ja kuljetuspalveluita tarvittaisiin enemmän. Lisäksi asennetyö edistäisi harrastamista, kun kehitysvammaisen otettaisiin yhdenvertaisena mukaan ryhmään. Myös kehitysvammaisten asenteita itseään kohtaan tulisi kehittää, sillä jotkut saattavat kokea, etteivät ole tarpeeksi hyviä tai etteivät he voi osallistua johonkin harrastukseen. Olisi myös tärkeää kuulla kehitysvammaisia ja heidän toiveitaan siitä, mitä he haluavat. Tärkeäksi nähtiin myös se, että keskityttäisiin niihin harrastuksiin, joita todella palveluidenkäyttäjät voivat harrastaa toimintakykynsä puolesta.

Yhteistyön merkitys korostui vastauksissa. Kaivattaisiin yhteistyötä eri palveluidentarjoajien välille suunnittelu ja toteutusvaiheessa, jottei syntyisi päällekkäisyyksiä ja jotta kaikki tieto olisi samassa paikassa ja kaikkien saatavilla. Yhteistyössä nähtiin tärkeänä kasvotusten kohtaaminen. Lisäksi kaivattiin kunnan tukea harrastustiloina, henkilökohtaisten avustajien myöntämisenä ja tiedottamisena. Kaivattiin myös kunnan tukea läheisten työlle, kun läheiset tukevat yhteistyössä toistensa kanssa useiden kehitysvammaisten harrastamista.

Koosten ovat tehneet keskustelutilaisuudessa mukana olleet sosionomi-opiskelijat Hanne Nevalainen ja Teija Simonen

Kolme keskeisintä asiaa

1. Mitkä ovat suurimmat pulmat yhdenvertaiselle harrastamiselle?

1. Tiedotus kohtaa käyttäjän huonosti
2. Ohjaajan koulutus, määrä -> tarpeiden huomioiminen
3. Ulkopuolinen tuki – sen puute (tulkki, henkilökohtainen avustaja, palveluntuottajalta tuleva tuki/apu)

2. Mikä toimii tällä hetkellä hyvin kehitysvammaisten harrastustoiminnassa?

1. musiikkiharrastus, tarjontaa kohtalaisesti
2. soveltavan liikunnan ryhmä (työtoiminnan kautta)
3. avustajatoiminta ("jos muistat vaatia")

3. Mitkä asiat estävät yhdenvertaisen harrastamisen?

1. tiedottaminen ei toimi (jossain määrin tarvitaan lisää) -> selkokieli
2. tieto löytyy netistä -> vaikea löytää, kaikilla ei koneita
3. ohjaajien vaihtaminen -> eli ammattitaidon ylläpitäminen -> ei tehdä puolesta

4. Yhdenvertaista harrastamista edistäisi?

1. Tahtotila -> asenteet (esteettömyys), yhdenvertaisuus, luodaan resurssit (resurssit ovat muutakin kuin rahaa), yhteistyö
2. Fyysinen mahdollistaminen -> tilat (esteettömyys), avustajat, tuki
3. Mahdollisuudet -> valinnanvara

5. Mitä itse voisit tehdä?

1. Kenen tarpeesta palveluja/harrastusmahdollisuuksia kehitetään
2. Kehitysvammaisten aito osallistuminen, mukana oleminen suunnittelemassa toimintaa, tekemässä päätöksiä
3. toteuttaminen seuroissa ym. tarvelähtöisesti

Ryhmähaastatteluun täydennettävät lauseet

1.Harrastukset

- a. Minä harrastan...
- b. Harrastuksessani olen oppinut...

2.Harrastusten merkitys

- a. Kun menen harrastamaan, minusta tuntuu...
- b. Harrastus on minulle tärkeä, koska...

3.Hyviä ja huonoja kokemuksia

- a. Paras hetki harrastaessani on ollut...
- b. Huono hetki harrastaessani oli...

4.Toiveet

- a. Haluaisin harrastaa...
- b. En halua harrastaa...

HARRASTAMINEN ON OSA MIUN ELÄMÄÄ!

Vihkonen
kehitysvammaisten
harrastamisesta

Sisällysluettelo

- Johdanto
- Harrastukseni
- Tietoa
  - Kehitysvammaisuus
- Harrastamisen merkitys
- Merkittävät hetket
- Tietoa
  - Henkilökohtainen apu
  - Tukihenkilötoiminta
- Toiveet
- Tietoa
  - Kuljetuspalvelut
- Kehittämisasiideat
- Kiitokset
- Lähteet

Johdanto

Tämän vihkon tarkoituksena on tuoda kehitysvammaisten oma ääni kuuluville harrastustoiminnan järjestäjille. Vihko sisältää kehitysvammaisten harrastuspalvelujen käyttäjien kokemuksia, toiveita ja kehittämisideoita heidän omilla sanoillaan kerrottuna.

Materiaalia on kerätty Learning Cafe -menetelmällä sekä ryhmähaastattelulla. Mukana on myös läheisten ja harrastustoimintaa järjestävien tahojen omia kehittämisideoita.

Vihkomme sisältää lisäksi erilaisia tietopaketteja asioista, jotka ovat tärkeitä harrastamisen onnistumiselle.

Toivomme, että jokainen vihkoseen tutustuva innostuisi miettimään omalta osaltaan, miten voisi edistää kehitysvammaisten mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan!

Karelia-ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijat Hanne Nevalainen ja Teija Simonen ovat tehneet tämän vihkosen opinnäytetyön tuotoksena yhteistyössä Valtakunnallisen vammaispalveluhankkeen Pohjois-Karjalan osahankkeen kanssa.

Harrastukseni

Minä harrastan...

Pyöräilyä, jalkapalloa, sählyä, kuntosalilla käymistä, tanssimista, uintia, hiihtämistä, jääkiekkoa, lumilautailua, koripalloa, sulkapalloa, rullalautailua, sauvakävelyä, rumpujen soittoa, karaokea, laulamista, lukemista, käsitöitä, äänikirjojen kuuntelua, elokuvia, laulupiirissä käyntiä, mopolla ajamista, kalastusta, moottorikelkkailua, ruuanlaittoa

Harrastuksessani olen oppinut...

- yhteistyötä muiden kanssa.
- sääntöjen noudattamista.
- puhumista.
- pelaamaan sählyä ja jääkiekkoa.
- soittamaan nuoteista.
- varovaisuutta.
- että ei saa myöhästellä.
- taitavaksi käsitoissa.
- tasapainoa ja temppeja.
- että elämä on kaunista.

Kuva:
Timo Romppainen

Tietoa

Kehitysvammaisuus ei ole sairaus. Kehitysvamma tarkoittaa vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvamma ei rajoita kaikissa ihmisen toiminnoissa. Ihmiset, joilla on kehitysvamma, pystyvät tekemään monia asioita samalla tavalla kuin muut. Jokaisella ihmisellä on erilaisia vahvuuksia ja kykyjä. Jokaisen tulee saada tukea, jotta voi löytää omat taitonsa. Jokaisen tulee myös saada tukea omien vahvuuksien käyttämiseen.

Lähde: Kehitysvammaliitto

Kuva:
Liisa Myyry

Harrastamisen merkitys

Kun menen harrastamaan, tuntuu hyvältä...

- kun mennään syömään makkaraa.
- kun metsäkone tärryyttää.
- koska teen paljon maaleja.
- koska olen hyvä pelaamaan.

Kun menen harrastamaan...

- lukemista, tieto kasvaa.
- hiihtämistä, virkistyn.
- laulupiiriin, tulee hyvä mieli.
- tulee mukava tunne, kun saa fyysistä liikuntaa.
- piristyy elämä.

Kuva:
Jussi Mikkonen

Merkittävät hetket

Paras hetki oli, kun...

- sain soittaa koulussa muiden kanssa.
- olin metsäkoneen kyydissä.
- olin isän kanssa.
- tutustuin jalkapallon pelaamiseen.
- tein yhteistyötä muiden kanssa.
- tansseissa pääsin juttelemaan naisten kanssa.
- Jokipojat voittivat, sitten tuuletin kunnolla.

Huono hetki oli, kun...

- nimiteltiin ja sanottiin pahasti.
- en tykännyt olla hevosen selässä.
- en saanut laitettua monoja jalkaan.
- Jokipojat hävisi.
- kiukutti ja väsytti.
- oli koti-ikävä.

Kuva:
Jaakko Sainola

Tietoa

Henkilökohtainen apu on vaikeavammaisen subjektiivinen oikeus. Vaikeavammaisella tarkoitetaan tässä henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua esimerkiksi päivittäisissä toimissa, harrastuksissa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kotona tai kodin ulkopuolella. Harrastuksia, yhteiskuntaan osallistumista ja sosiaalista kanssakäymistä varten tunteja on kuussa yleensä 30 tai enemmän. Kaikilla vammaisilla ei ole oikeutta henkilökohtaiseen apuun.

Tukihenkilötoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.

Tukihenkilönä toimiva voi itse määrittää, kuinka paljon pystyy tukena toimimaan. Kaikille tarvitseville ei riitä tukihenkilöä. Toiminnan muoto vaihtelee eri järjestäjillä.

Lähteet: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013, Kalliolan setlementti.

Kuva:
Jaakko Sainola

Toiveet

Haluaisin harrastaa...

- metsästystä.
- enemmän musiikkia.
- kavereiden kanssa.
- joka päivä, illalla ja yöllä.
- mäenlaskua.
- seinäkiipeilyä.
- traktorilla ajamista.
- ruoanlaittoa.
- kuunnella enemmän äänikirjoja.
- kaupunkireissuja.
- kerhoja.
- sisäpelejä.
- metsässä kävelyä.
- laulamista.
- marjastusta.

En haluaisi harrastaa...

- lisää urheilua.
- käsitöitä.
- kokkikoulua,
- koska teen ruokaa muutenkin. Ja tyttöystävä laittaa ruokaa.
- balettia.
- koneiden korjausta.
- ratsastusta.
- hiihtoa.
- luistelua.
- kilpajuoksua.
- sienestämistä.

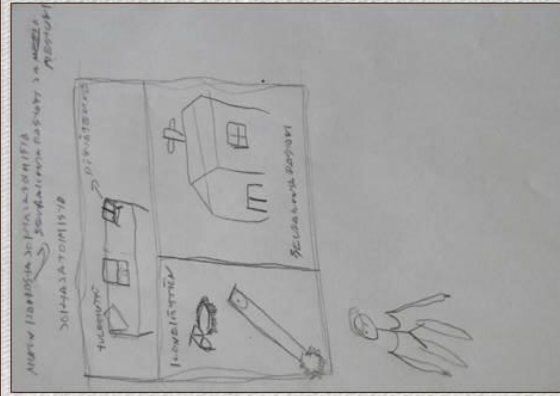

Kuva:
Veli Huusko

Tietoa

Kuljetuspalveluihin on oikeus vaikeavammaisella ihmisellä. Tämä tarkoittaa henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkua ja joka ei vammansa tai sairautensa takia voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Kuljetuspalveluita myönnetään esimerkiksi asioimiseen, opiskeluun ja virkistykseen. Kuljetuspalveluita voi saada vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi. Kuljetuspalveluissa jää itselle maksettavaksi matkan hinnasta omavastuuosuus.

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012

Kuva:
Juho Lappalainen

Kehittämisedat

”Pitäisi selvittää kehitysvammaisten palvelujen käyttäjien omia toiveita harrastamisesta ja kerätä palautetta järjestetystä toiminnasta.”

”Erityisryhmien lisäksi olisi hyvä olla myös kaikille avoimia ryhmiä, joihin myös kehitysvammaisia palvelujen käyttäjiä kannustettaisiin osallistumaan.”

”Tarvittaisiin enemmän yhteistyötä palvelujen tarjoajien välille suunnittelu- ja toteutusvaiheessa.”

”Kaikki tieto harrastusmahdollisuuksista olisi hyvä löytyä yhdestä paikasta.”

”Selkokielisyys olisi hyvä muistaa tiedottamisessa.”

”Kaikilla ei ole mahdollisuutta käyttää tietokoneita, tiedon pitäisi löytyä myös muualta.”

”Muistetaan tukea uuden harrastuksen kokeilua.”

”Kohtaaminen vähentää molemminpuolista jännitystä ja pelkoja.”

”Harrastusmahdollisuuksia pitäisi olla monipuolisemmin lähialueella.”

Kiitokset

Kiitämme kaikkia vihkosen tekoon osallistuneita.

Eryiskiitokset Heikille, Jonille, Jussille, Velille, Hannulle, Jaakolle, Juholle, Ullalle, Arille, Petrille, Annelle, Liisalle ja Timolle.

Kiitos myös kaikille joulukuussa 2012 Learning Cafe -tilaisuuteen osallistuneille.

Hanne Nevalainen ja Teija Simonen
Huhtikuu 2013

Kuva:
Jussi Mikkonen

Lähteet

Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisuus.

<http://verneri.net/selko/vammaisuus/kehitysvammaisuus> 24.3.2013

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Kuljetuspalvelu ja saattajapalvelu. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/liikkuminen/kuljetuspalvelu/>. 1.4.2013.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Henkilökohtainen avustaja. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/henkilokohtainen-apu/>. 1.4.2013.

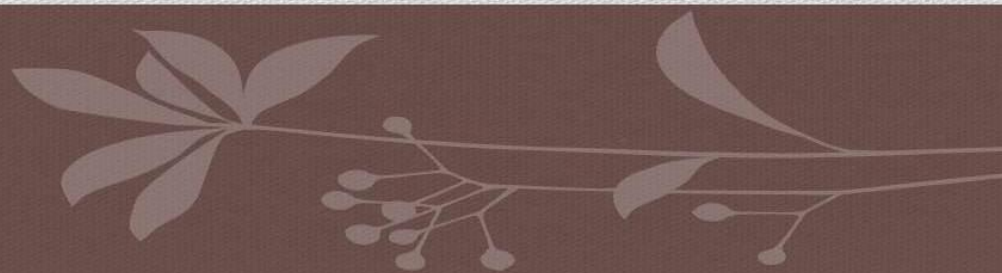
Kalliolan setlementti. Tukihenkilötoiminta.

<http://www.kalliola.fi/Kansalaisjavapaaehtoiminta/vapaaehtoiseksi/Sivut/Tukihenkilotoiminta.aspx>. 1.4.2013.

Syystuulet puhaltaa,
yksin kadulla kuljen,
etsien ystävää,
joka oikeasti välittää.

On tieni pitkä ja turha,
sinun luokse ystäväin,
ei menneeseen palata,
siksi etsin uutta ystävää.

Anonyymi taiteilija

Toimeksiantosopimus

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen ky
Toimeksiantajan edustaja:	Leena Suhonen Vammaispalvelukeskus
Osoite:	Niskakatu 16 c 19 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	050 5716707
Sähköposti:	leena.suhonen@pkssk.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	Hanne Nevalainen 1007239, Teija Simonen 1007234
Puhelinnumero:	
Sähköposti:	hanne.nevalainen@edu.karelia.fi, teija.simonen@edu.karelia.fi

Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijoiden ohjaus	

Opiskelijan sitoumukset	
Keväällä 2013 toiminnallisen opinnäytetöiden tekeminen hankkeessa	

Opinnäytetyön ohjaus PKAMK:ssa	
Ohjaaja(t):	Terttu Moilanen, Tuomas Lappalainen ja Riitta Räsänen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 1.12.2012	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys Hanne Nevala Teija Simonen Hanne Nevalainen
Päiväys 1.12.2012	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys Leena Suhonen LEENA SUHONEN

**POHJOIS-KARJALAN SAIRAANHOITO-
JA SOSIAALIPALVELUJEN KUNTAYHTYMÄ**

SUOSTUMUS

teokseni korvauksettomaan käyttöön Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen ky:n julkaisuissa ja sähköisissä medioissa.

Teoksen tekijän nimi: _____

Teoksen/teosten nimi/nimet: _____

Tekijän nimen: saa mainita / ei saa mainita

Annan luvan käyttää teostani/teoksiani Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän

___ painetuissa julkaisuissa; henkilöstölehti Suakkunat (julkaistaan myös internetissä), vuosikertomus (julkaistaan myös internetissä), erilaiset esitteet sekä Pohjois-Karjalaa koskevat artikkelit.

___ sähköisissä julkaisuissa; PKSSK:n www-sivut, intranet, extranet

x yksittäisessä julkaisussa
julkaisun nimi ja tekijä:

”Harrastaminen on osa miun elämää!” Vihkonen kehitysvammaisten harrastamisesta.
Hanne Nevalainen ja Teija Simonen

Tätä suostumusta on tehty kaksi samanlaista kappaletta, yksi suostumuksen antajalle ja yksi PKSSK:lle.

Paikka ja päiväys:

_____

Allekirjoitus:

_____

Pohjois-Karjalan keskussairaala
Tikkamäentie 16
80210 JOENSUU
Puh. (013) 1711
Fax. (013) 171 3744

Psykiatrian klinikka
Sairaالاتie 6
80850 PAIHOLA
Puh. (013) 1711
Fax. (013) 171 4763

Honkalampi-keskus
Ylämyllyntie 94
80400 YLÄMYLLY
Puh. (013) 1711
Fax. (013) 171 7100